

Молода Україна

журнал української демократичної молоді

VOL. VII.

КВІТЕНЬ — 1957 — ТРАВЕНЬ

No. 37

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Євген Маланюк

ПОЕЗІЇ

Студент

ІДЕОЛОГІЧНИЙ БУНТ ПОШИ-
РЮЄТЬСЯ

Леонід Полтава

БЕРЛІНСЬКИЙ КОНКІСТАДОР

Федір Одрач

РОЗСТАННЯ

Ігор Качуровський

З НОВИХ ПОЕЗІЙ

Свирид Ломачка

ARS, MAGNA ARS

Ганна Черінь

О-КЕЙ, АМЕРИКА!

Проф. І. Гончаренко

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ

О. Генрі

СУМЛІННЯ В МИСТЕЦТВІ

Вісті з України.

Рецензії.

"MOLODA UKRAINA"
Toronto, Ont. - Canada
191 Lippincott St.

ШЛЯХ до української держави стелиться через Київ, а перші цеглини будівлі теж закладаються на київських горах. Ця основна лінія національної політики й оцей основний постулат національно-державної програми не повинні ні заплутуватися, ні ускладнятися локальними інтересами, бо останні мають значення другорядне і можуть бути покладжені тільки тоді, коли в столиці України сидітиме свій національний уряд.

Симон Петлюра.

MOLODA UKRAINA

A Ukrainian Monthly Magazine

Published by
the Central Committee of ODUM
191 Lippincott St., Toronto, Ont.,
Canada

PRESIDENT: E. Fedorenko

Редагує Колегія в складі:

Я. Білінський, П. Гурський, Ю. Мартинюк, Б. Олександрів (головний редактор), Є. Федоренко, Н. Тусюк.

Адміністратор В. Павлюк.

Передплата на рік — 3 дол.
На два роки — 5 дол.

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mrs. O. Tkach
146 Suspension St.
Sunshine, Victoria,
Australia.

В Бельгії:

Mr. H. Szmyhul
Camp 44/5 Bussoit,
(Hainaut) Belgique

У Великобританії:

Mr. Andriy Bondarenko
123 High St.
Notting Hill Gate
London, W. 11, England

В Аргентині:

"Porohy"
Casilla de Correo 3184
Buenos Aires, Argentina

У Франції:

Mr. W. Mirutenko
Court Digeau 155
Ostricourt (Nord), France

Post conto:
Lillie c/c 260791

У Німеччині:

Mr. I. Kornejtshuk
Muenchen, 54
Seehamer St. 13, Apt. 2,
Germany

На обкладинці:

Головний Отаман Симон Петлюра

ВІД ЦК ОДУМ-у.

Подаючи в цьому числі "Молодої України" новий склад редакційної колегії, ЦК. ОДУМ-у вважає своїм обов'язком висловити подяку попередньому редакторові "Молодої України", колезі М. Дальному та адміністраторові І. Дубилкові за їх зовготривалу працю.

ЦК ОДУМ-у

Уживайте хліб та різні печива
відомої української пекарні

ROWNTREE'S

546 Rogers Rd., Toronto

Доставляємо хліб до крамниць
і до хат. Наш телефон:

RO. 9-0774

ПЛАСТОВА КРАМНИЦЯ

ПЛАЙ

344 Bathurst St., Toronto

Тел.: EM. 8-5243

має на складі пластовий і спортовий виряд, книжки, журнали, часописи, шкільне і канцелярське приладдя, дитячі іграшки та галантерейні вироби.

ROMAN

988 Queen St. West

ЄДИНА
УКРАЇНСЬКА ЦУКОРНЯ
В ТОРОНТО

Поручає:

- Коровай
- Всі види тортів
- Віденські штрудлі
- Крайові маківники
- Французькі тісточки та все на замовлення.

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ" в 1957 році:

1. Філія ОДУМ-у в м. Клівленд (США) з коляди — — — \$50.00
2. М. Шаблій — Чикаго (США) 5.00
3. М. Мандибур, Філадельфія (США) — — — — — \$1.00

В 36-му числі "Молодої України" в списку пожертв на пресовий фонд журналу сталася помилка, а саме: замість прізвища Я. Пишненко, мало бути Я. Пилипенко.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ ТАКІ ОСОБИ:

1. Філія ОДУМ-у в м. Ньюарк (США) — — — — — 10
2. Л. Худяк, Дітройт (США) — 1
3. Д. Завертайло, Чикаго (США) 1
4. А. Бобровський, Вава (Канада) 1

MARCONI TV MODEL 235

- ЕЛЕКТРИЧНІ
- І ГАЗОВІ КУХНІ
- ХОЛОДИЛЬНИКИ
- ПРАЛЬНІ МАШИНИ
- РАДІО
- ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ та інше

купите на дуже догідних умовах у крамниці

BURLACOFF'S FURNITURE

619 QUEEN ST. WEST
TORONTO, ONT.

Tel.: EM. 8-6812

ЮВІЛЕЙ ПОЕТА

ЄВГЕН МАЛАНЮК

(До 60-річчя з дня народження)

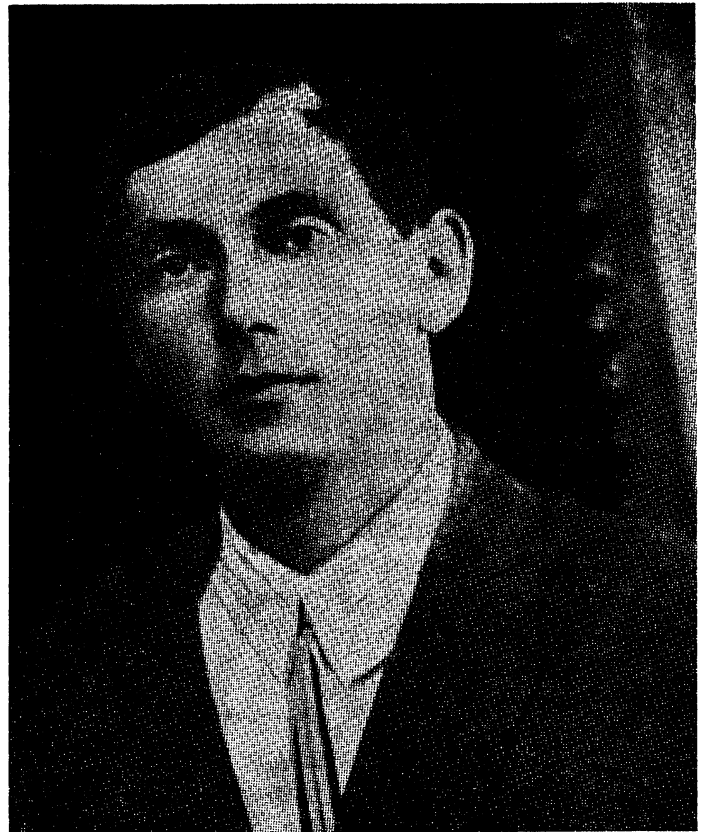
Євген Маланюк, один з найвидатніших сучасних поетів, народився 1897 року на Херсонщині. Закінчив Єлисаветську реальну школу та інженерний факультет Господарської Академії в Подєбрадах. Вояк армії УНР. Від 1921 р. — на еміграції.

Досі видано такі книги його поезій: "Стилет і Сти-лос" (1924), "Гербарій" (1925), "Земля й залізо" (1930), "Земна Мадона" (1934), "Перстень Полікрата" (1939), "Вибрані поезії" (1943), "Влада" (1951), "П'ята симфонія" (поема, 1953), "Поезії" (1954).

Окремі поезії Маланюка було перекладено на німецьку, чеську, російську, польську і французьку мови. Крім того, Маланюк є автором праць з діянки мистецтва й культури, а також знаний як літературний критик.

Нижче містимо вибір з його творів, що ввійшли до збірки "Поезії".

Редакція.

Є. Маланюк в студентські роки (1924)

Є. Маланюк

ПІД ЧУЖИМ НЕБОМ

1.

Не треба ні паризьких бруків,
Ні Праги вулиць прастарих:
Все сняться матернії руки,
Стара солома рідних стріх.
Все сниться гук весни і вітер,
Веселий вітер світлих літ.
А — тут — молось, убогий митар,
Шукаю Твій вогненний слід...
Ні. Не знайти. Ніхто не знає,
Ніхто не чув Твоїх плачів.
Біля всесвітнього Синаю,
Як завше: золото й мечі.

2.

Десь сіре поле в сірих круках
Що пророкують: кари! кар!
А я тут, на чужинних брукках,
Чужий — несу чужий тягар.
А я на полум'ї розлуки
Назавше спалюю роки,
І сниться степ Твій, сняться луки
І на узгір'ях вітряки.
Там свист херсонського простору!
Там вітер з кришталевих хвиль!
А тут: в вікні опустиш стору —
І п'єш самотній, смертний біль.

3.

По яких ще дорогах шукати причинної долі?
Перекотиполем блукати в яких степах?

Вітер грає, веселий, хвилюючись по роздоллю,
Від зруйнованих міст розвіває горілий пах.
Заховала перекупка-пам'ять всі сні глибоко,
Тільки будить горілка на чорнім шляху в корчмі,
Ніби в морок душі, в її цвинтарно-мертвий спокій
Після чарки отрути влітає соняшний чміль.
І ось все забуваю, і все зникає в сутінні.
Зостає лише рівний профіль і зоряний зір,
Та ще заграв глухих за плечима Твоїми тремтіння:
Всі принади Твоєї страшної краси.

1924

4.

Кожен день тут проходить пустельний і легкий,
А Ти — там, за горами й ярами гориш.
Не допоможуть ні подорожі далекі,
Ні чужа далечінь, ні весна, ні Париж.
Заспокоїти серце? Та чим же? Та як же? —
Научи мене кров'ю Твоїх молитов!
Не допоможе ніхто. І не буде інакше.
І з сльозами моїми змішаю питво.
Що мені телефоти, версалі, експреси?
Нащо грім Аргентин? Чудеса Ніагар? —
Сниться синя Синюха і верби над плесом,
Вольний вітер Херсонщини, вітер-дудар.
Сниться гомін дубів прадідівських та річка,
Бідна хата та тепла долоня сестри...
Тільки б рідного поля зворушлива стрічка,
Тільки б сіра солома прабатьківських стріх!

1923.

І С Х О Д

Не забути тих днів ніколи:
Залишали останній шмат.
Гуркотіли й лякались кола
Під утомлений грім гармат.
Налітали зловісні птахи,
Доганяли сумний похід,
А потяг ридав: На Захід... На Захід...
На Захід...

І услід — реготався Схід.
Роззявляв закривавлену пашу.
П'яний подих нудив, як смерть.
Де ж знайти нам за Тебе кращу
Серцем, повним Тобою вщерть?

1920.

Перший подув весни — і Твій віддих вже знову зо мною,

Перший вітер дихне — і Твоя широчінь у очах.
За чужий горизонт, за цією чужою весною
Двиготить Твоя даль, Твоя зваба, Твій біль і Твій жах.
Дальний гомін росте, мов гарматний заобрійний гуркіт...
І враз пісня, як хвиля, ударить: Ой, гук, мати, гук!
То кіннота весела, мушкети, здобуті ще в турків,
Прапори, як вітрила, над лісом піднесених рук.
А за нею колони — піхота струнка й легкостопа,
Ген полки за полками...

І ось повертається все.

Так встає Несмертельність. Чи бачиш, днедавно Европо,
Марш Поляглих, марш Мертвих? То співи їх вітер несе.
Розцвітають їх рани. Їх кров переквітла на маки.
О, святий Пантелеймон їм сцілив калічні тіла.
І на лицах їх — сонце, на грудях — невидані знаки,
І під стопи дзвінки їм покірпа земля попливла.

1937.

3 "СУЧАСНИКІВ"

На межі двох епох, староруського золота повен,
Зазгучав сонценосно твій соняшно-ярий оркестр, —
І під сурму архангела рушив воскреслий човен,
І над гробом народу хитнувся кам'яний його хрест.
І на древнім, на скитським, на кров'ю залитім просторі
Говорили могили, співали козацькі вітри.
І у літери тайн степовії склалися зорі,
Щоб племінним пророцтвом означить початок пори.
Так зродився ти з хвиль злotosиніх космічних вібрацій,
Метеором огнистим ударив в дніпровські степи
І, здавалося, — вріс. І над плугом схилюся до праці,
І вже мріяло серце про сонцем налиті снопи...
Вили бурі історії. Рвали й жбурляли відвічне.
О, ти знав, що тоді не сонети й октави, о, ні! —
Жорстко-ярим залізом ти пік одоробло північне
Їй клекотіла душа твоя в гнівнім, в смертельнім огні.
Раптом... брязнуло враз! І ридально навек розірвалось...
І бездонним проваллям дихнула порожня луна.
...від клярнета твого — пофарбована дудка зосталась
...в окривавлений Жовтень — ясна обернулась весна.
І по синіх степах дикий вітер повіяв примару,
Щоб журить і жахать... Замогильний доноситься спів.
І вночі мертвий місяць освітлить з-за сірої хмари
Божевільну Офелію — знов половецьких степів.

1924.

Д О Б А

І безумним пустеля надхненно, як мати
Смагли груди розкрила свої.

О. Ольжич.

І пустиня прийшла. І шукає брат брата,
І гукає з нас кожен в туман, в самоту,
А епоха дзичить, як бризантна граната,
І прострелює млу, і влучає в мету.

Бомбоносних ескадр впокоряючий клекіт,
Невмолима жага пожадливий ескадр.
І ревуть з-поза гір батареї далекі,
І рокованим дійством б'ється театр.

Наша юність — палка, наша юність грозова,
Гураганна, гарматна, шрапнельна весна, —
Задудни нам походом і вибухми знову,
Динамітом нещадним пекучо-ясна!

Щоб крізь дим і вогонь, мимо скреготу смерти,
Мов по трупах років, перекрочить добу,
Щоб не зрадило серце, щоб віддих упертий
Ще останнім зусиллям вдихнув боротьбу

І прийняв її жар, як належну заплату,
Як заслужений дар від воскреслих століть:
Нашу юність палку, нашу юність крилату
Нам ще раз пережити, обернуту в мить.

1940.

"С Х І Д Н Я Ч К А"

Ворухаться уста, немов за склом. І звуки
Не досягають. Чом в цю порожнечу зла,
За пасмуги границь, за рубежі розлук —
Ти серце звуглене даремно принесла?

І ніби все ж такі вишневі очі,
І стан, оспіваний Шевченком, і хода,
І, все ж, щось зрушене, немов би хтось наврочив,
І, все ж, щось зранене...

І так тремтять уста,

Що ось, здається, мить — і вибухне сльозами
Цей трепет мовчання, ця мука повноти...
Але ти — камінь знов. І знов — ікона. Саме
Тому, що ти — одна, тому, що ти є ти.

1944.

Навіть снитись мені не хочеш,
Мовчазна, непривітна така...
Тільки б глянули сині очі,
Доторкнулась смаглява рука, —

І весна ця холодна і сонна,
І над парком зелений дим
Задзвеніли б блакитним дзвоном,
Заструмили б теплом золотим.

І усе б повернулось: минуле,
Біла шоса, тонкий молодик,
Що в глухому залізному гуді
Потонули навек.

1944.

Ще те не вродилось гострее залізо,
Щоб ним правду й волю самодур зарізав.

І. Франко.

ІДЕОЛОГІЧНИЙ БУНТ ПОШИРЮЄТЬСЯ

Не дивлячись на криваве здушення советськими військами угорської революції, не дивлячись на постійне залякування Кремлем і його ще вірними васалами в Східній і Центральній Європі польських комуністів, інтелектуальні кола в т. зв. соціалістичному таборі продовжують ідеологічний бунт. Тиха, але безупинна революція провадиться в Східній Німеччині, а останньо відгук обстрілу "соцреалізму" відбився аж у червоному В'єтнамі, серед тамтешніх журналістів і письменників.

Перший секретар східно-німецької комуністичної партії, Вальтер Ульбріхт, виконує сьогодні ролю еквілібриста на дроті, що натягнутий дуже високо, багато вище, ніж бажав би собі східно-німецький слуга колективних диктаторів. З одного боку наростає бродіння серед студентства та наукового світу "демократичної" революції, з другого — намагання до неї не допустити найпоміркованішим способом, бо застосування опресії сталінських розмірів обов'язково викличе революцію, тобто, терор сьогодні вже не є ніяким засобом розправи. Навпаки, він прискорює спалах революції.

Вибух революції в Східній Німеччині означав би нове втручання советськоросійських військ. Хоч советська преса й переповнена погрозами в бік Заходу, мовляв, врахуйте угорську лекцію, в дійсності недавні події в Угорщині якщо й були лекцією, то лише для Москви. Дозволити собі на угорський варіант в будь-якій іншій сателітній країні Кремль не може, бо це б уже означало посилення неприхильної сьогодні світової opinio до стану скрайне ворожої настави. А врахувавши високий престиж Німецької Федеральної Республіки, її питому вагу в оборонних пактах, наявність у ній хоч і малих кількісно, але надійних збройних сил, угорські події на східно-німецькому ґрунті можуть вилитися в конфлікт світових розмірів.

До такого відкритого конфлікту Кремль не готовий, і ніколи не буде готовий. Він може досягти локальної перемоги диверсійними методами, але ніколи методами відкритими. Здаючи собі справу з перспективи, як у Москві, так і в Берліні експерти гарячково працюють, як врятувати східно-берлінський ляльковий уряд від настигаючої катастрофи. Катастрофи економічної й політичної. За останні 4 місяці німецька економіка опинилася в цілковитому хаосі. Будучи залежною від достав польського вугілля, східно-німецька

промисловість з жовтня минулого року, коли Гомулка перекреслив "соціалістичне братерство" (читай: грабування) і скерував польські природні ресурси на зміцнення домашнього економічного стану, опинилася в кризі. Її видайність катастрофально впала, від чого купівельна спроможність марки змаліла. Отже, та мізерна платня, що її отримують робітники в Східній Німеччині, тепер взагалі нічого не варта.

Вищесказане може бути поясненням, чому сьогодні східно-німецька преса переповнена погрозами в бік інтелектуалів і студентів, які на конгресі молодих мистців у Хемніці голосно заявили, що "соціалістичний реалізм у Східній Німеччині не сміє й не може бути прищеплюваний коштом вивертання правди", і чому письменники, як Калав, Штройбель, не звертають на ці погрози ніякої уваги і стають на чолі ідеологічного бунту. Коли в листопаді м. р. речником невдоволення комуністичною системою був проф. Гаріх, після його арешту на овиді появилися енергійний Калав, гарячий Штройбель, що із своїми вимогами йдуть ще далі, ніж Гаріх, який внаслідок має стати перед судом. Режим уже волів би звільнити його з-під арешту, якщо б були вигляди на те, що тим вдасться заспокоїти неспокійну німецьку молодь та інтелігентні кола. Та, як здають собі справу Ульбріхт і Гротеволь, звільнення Гаріха буде сприйняте бунтівниками як доказ слабости режиму, після чого доведеться зовсім упустити віжки. Судити ж його в існуючій атмосфері — також великий ризик. Про якісь заходи лібералізації, як шукання компромісу з наростаючою опозицією, Ульбріхт боїться й думати. Бо як показали події в Польщі й Угорщині, лібералізація дуже небезпечна річ, оскільки народ, звільнившись від одного тягару, настирливіше, далі вже без "дозволу зверху", скидає із своїх плечей інший тягар, аж поки не простягне руку до горлянки своїх визискувачів і наїзників.

Політики світу уважно приглядаються до ситуації в Східній Німеччині та до ідеологічного бунту на її терені. Становище комуністичних еквілібристів на дроті зовсім не рожеве. Найменший срывок — і падіння. І хоч під цим натягнутим дротом ще є рятівнича сітка — 22 советські дивізії — вони знають, що Сх. Німеччина — не Угорщина. За демаркаційною лінією стоїть 60 мільйонів німців, які напевно не сидітимуть, склавши руки, коли дійде до різни 18 мільйонів їхніх братів у Сх. Німеччині.

Студент

ПОЛЬСЬКЕ СТУДЕНТСТВО – АНТИКОМУНІСТИЧНЕ

У зв'язку з новим політичним курсом у Польщі, в університетах країни відбулася низка змін. Ці зміни стосуються як викладання, так і прав студентів.

Передусім скасовано принципи підпорядкування науки партійному керівництву. На початку нинішнього академічного року університетським радам знову дозволено обирати ректорів, а факультетським радам обирати деканів. Поруч з цим у більшості випадків представники партії і комуністичного Союзу польської молоді видалені з факультетських рад. До останнього часу ці партійні працівники стежили за лояльністю професорів і брали участь у складанні плянів лекцій, які мали відповідати партійній лінії, від них залежав прийом студентів до університету й одержання студентом диплому. Тепер на іспитах вирішальну роль грають знання студента, а не його політичні погляди чи соціальне походження.

Польському міністерству вищих навчальних закладів відведено тільки адміністративну роль. Недавно вирішено, що до складу головної ради вищих навчальних закладів вводитимуть осіб, обраних університетами. Досі ця рада складалася з осіб, призначених прем'єр-міністром на пропозицію міністра вищих навчальних закладів. Однак польські студенти і професорсько-викладацький склад не задовольнилися цими досягненнями. Вони вимагають також реабілітації тих учених, яких видалив старий уряд; скасування обов'язкових лекцій марксизму і відновлення лекцій з тих предметів, які були раніше заборонені тому, що нібито не відповідали комуністичній доктрині.

Ці вимоги студентів і професорів поступово здійснюються. У Познанському університеті відновили у правах відомого економіста некомуніста професора Тейлора; в сільськогосподарській школі в Кракові — професора Степана Шміта. Те саме відбувається і в інших університетах. 1950-52 років міністерство вищих навчальних закладів позбавило катедри сотні відомих учених за те, що в своїх лекціях вони не викладали сталінської доктрини.

20 грудня відбувся з'їзд ректорів і деканів медичних інститутів. Варшавське радіо повідомило, що з'їзд "висловився проти примусових ідеологічних лекцій, рівень яких часто буває дуже низьким". Не зважаючи на те, що уряд ще офіційно не скасував примусового викладання марксизму-ленізму, у багатьох університетах студенти припинили відвідування цих лекцій, а професорсько-викладацький склад їх у цьому підтримував.

Таким чином припинилися лекції з політекономії в Краківському медичному інституті та у Варшавському політехнікумі. Сьогодні боротьба за скасування предмету політекономії в комуністичному розумінні на факультетах, що не мають

економічного ухилу, поширилися на всі ВУЗи Польщі. Ця боротьба переводиться з особливим запалом у Варшавській вищій школі планування і статистики, яка підготовляла кадри спеціалістів у галузі економіки комуністичного тлумачення. Тепер польські вищі навчальні заклади, так само як і західні університети, стали школою для самостійної творчої думки.

Ідеологічне і політичне життя розпочало також активізуватися в польських вищих навчальних закладах. У жовтні створилися революційні студентські комітети і, поруч з ними, немарксистські, соціалістичні, селянські, ліберальні та католицькі організації молоді.

Варшавське радіо подало такі положення Об'єднання студентів Варшавського університету: "Студентська організація має бути незалежною й об'єднувати студентів різних політичних поглядів. Студенти повинні мати своїх представників в університетських сенатах і факультетських радах. Вони вимагають також відновлення в правах тих професорів, які були видалені під час сталінізму".

"Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.
Не бійтесь заглядати у словник!
Це пишний яр, а не сумне провалля.
Збирайте, як розумний садівник,
Достойний овоч у Грінченка й Даля.
Не майте гніву до моїх порад,
І не лінуйтеся доглядати свій сад!"

М. Рильський

PRINCESS FASHION FURS

506 QUEEN STREET WEST

в Торонті

Tel.: EM. 3-8884

- Найкращі футра на догідні сплати,
- Готові і на замовлення,
- Всіх родів переробки.
- Товар гарантований.
- Приймаємо теж на переховку літом.

Наш другий магазин:

750 YONGE ST. Tel. WA. 1-8971

Леонид ПОЛТАВА

БЕРЛІНСЬКИЙ КОНКІСТАДОР

(Новельна повість)

Він увійшов у чужу країну, як у власну кімнату.

**

На столику стояла світлина: голівка дівчини. Такої не знав офіцер. Це привернуло свідомість, кімната дійсно не його.

Було літо, але на схід летіло багато земних журавлів. І мешканці цієї кімнати зникли. Доторки їх рук ще відчувались у всьому: в цокаючому годиннику, дбайливо засланих ліжках, у м'якому килимку із безтурботним ведмедиком. Офіцер оглянувся. Навіть полиці з книжками! Між книжками — вусань на обкладинці. Невже душі зниклих мешканців залишилися у цих книгах? Ударом заправського чобота звалив полиці.

Денщик поклав на стіл їжу. Тонкі пальці відсунули підогріту баночку із консервованим м'ясом і взяли за сало. О, він хотів усе пізнати в новій країні, цей офіцер СС! Потім, отак сидючи на стільці, задрімав. Світлина хотіла вийти з кімнати. Офіцер схопився рукою за кабур. Побачивши, що автомат зарухався, виструнчився денщик.

— Затримай її... — сказав спросоння офіцер, клинаста голова смикнулася і він прокинувся. Світлина стояла на столі. Чарівне дівоче обличчя трохи глузливо дивилось з рамки.

Вони навіть дверей не причинили. Але в кішени офіцера лежала світлина. Він уявляв її такою: зовсім молода, може вісімнадцять років, українка з німецькою кров'ю в артеріях, бо звідки ж такі благородні, расові риси обличчя, світлі, безперечно блакитні! — очі, золотава зачіска над занадто ніжношкірим чолом.

**

Древні греки не дурно вірили у фатум.

В містечку над занадто спокійною степовою річкою, закуреному вихором гарматної дуелі, недавно покинутому червоними частинами, — офіцер зайшов у комендантуру. Його привітали рвучким викидом рук — фронтовик! Перекладач мав поїхати і показати помешкання. Це тим зручніше, що те помешкання — в домі перекладача, дебелого, тяжкого мужчини з перевтомленими задимленими очима.

Двері відчинено зсередини. Офіцер глянув і, вражений, виструнчився: перед ним стояла дівчина із світлин. Вона мило усміхнулася і промовила дзвінко й чеканно по-німецьки:

— Будь ласка заходьте.

**

Три дні юнак не бачив своєї нареченої. Просто і наївно усе він собі пояснив: боїться дівчина за ворота вийти; степове містечко обернулося у військовий магазин, свої мовчать, чужі говорять, брудно-зелені угорці з прокльонами підштовхують вози — свої бойові колісниці, німці б'ють в

лице союзників, союзники — місцевих; забитого німця знайшли на околиці, біля річки, може не встигли вкинути. Міщан кував страх: на площі стояло п'ять шибениць і чекали людей. Як в такий час дівчині вийти?

А піти до неї не міг. Батько Надії — перекладач при німецькій комендантурі. Виявилося, що він німець з діда-прадіда, тільки свою німецьку душу приховував за українське прізвище. Ще кілька місяців тому юнак бачився з батьком Надії, був у них, як дома, закурював приятну цигарку; батьки знали, що молоді любили одне одного, що ж, річ звичайна так і їм колись було. Мати виявляла задоволення з отакого "кандидата". Батько — стриманий, як і в усім. Важкий, дебелотілий, приховуючий очі за постійний цигарковий дим, він безмежно любив єдину дитину, і який з юнака не був симпатяга, все таки батько залишив один крок для відступу з своїм останнім словом.

Тепер він відмовив цілковито. Очі сховав за ще густіший цигарний дим. Берлін, офіцер і з ним Надія... це здавалось далеко привабливішим, ніж юнак, людина — а що, як це правда, — може дійсно нижчої раси? На всякий випадок "Майн кампф" зайняв свою позицію оборонця цього дому, де думалося лише про себе.

**

На четвертий день Надія вийшла в парк. Юнак про це довідався по тоненькім сліду її черевиків. Перший сніжок притрушував землю, дерева казковішали на очах, починалась холодна весна, коли все зацвітало прегарним мертвим цвітом. Юнак запізнився, не очікуючи її сьогодні, і тому побіг по сліду. На алеї в парку під брезентами чекали своєї долі танки.

— Гальт! — зупинив вартовий — угорець. Юнак спинився. Ще ось один закрут — і там Надія, мила, найдорожча людина, наречена! — боявся подумати, — суджена! — цокотіло серце, — вартовий напевно уявив, що нарешті зловив партизана, такий у юнака був вигляд!

— Це мій знайомий, не затримуйте, — збуджено-дзвінкий голос долетів до них, німецьке картаве "р" звучало бездоганно. Угорець побачив німку і відступив.

Надія йшла швидко. Перше, що помітив юнак, це її змінену зачіску: з-під каштанового пухнастого беретика вибивалося вниз каштановате волосся, завите спіралями, з журналу німецької моди.

Дівчина простягнула руку так, як раніше. Блакитні великі очі відсвічували радістю, ні одна риска витонченого чутливого обличчя не виявила чогось недоброго. Тільки зачіска, що її так невміло приховував беретик...

— Пробач, я справді не могла прийти... Мала вдома багато праці.

(Отже не страх її затримував).

— Чого ти мовчиш? Ти не радий?

(Треба себе підгвинтити).

— Ну? Що з тобою?...

Юнак хотів узяти її під руку. Дівоча рука о-сунулася, і зненацька Надія заплакала. Вони йшли в засніженій, звуженій танками, алеї поруч, а від-даль між ними зростала і зростала.

— Що з тобою. — Не запитав, а просто ска-зав юнака. Вона чекала цих слів. Хустинкою зату-лила очі, її долоні були мокрі і легко диміли на гострому морозі.

— Батько.

Більше вона нічого не сказала. Хотіла поцілу-вати юнака. Він уникнув. Може то мав бути про-щальний цілунок? Людське життя продовжуєть-ся завдяки бажанням.

**
*

Батько.

Був ще один берлінський конкістадор. Він го-ворив. Тонкі перепиті пальці ніби ненароком тор-калися каштанової зачіски, малював велике май-бутнє їх нації, його армія мала досить куль для всього світу. І коли говорив — за плечима ставав Берлін, вождь на балконі промовляє до народу, — велетень, душа і думка офіцера. І під час та-ких надхненнях увялень, запаморочливих візій — офіцер молодшав, подобався Надії, в нім дійсно було щось від орла, що звідти, з могутнього Бер-ліну, врубувався крилами в небо Європи.

Інші нації мали бути служницями. Це викли-кало страх. Але жінка любить силу. Ліричний ю-нак навідувався у сні, жилавий вовк, новітній конкістадор — був поруч. Батько курив сигару за сигарою. Україна, Советський Союз, Великоніме-чина... — скільки кольорів може міняти хамелеон? І ось, одного вечора, він заборонив Надії думати про когось іншого. Ні юнака, ні України більше не існує для неї. І дівчина аж тепер збагнула: її хочуть продати! Жінка обернулася в страшну прямою стрибка пантеру. Це вже був звір з прекрасними янгольськими рисами. Вибухнув ще один (скільки ж їх було таких у світі!) невидимий вулкан.

Юнак. Енергійний, проияний вірою в свою батьківщину, в потребу працювати для неї, люб-лячий свою наречену довірливою, гарною, това-риською любов'ю... То його мала Надія забути для цього маніяка з підбитими ватою плечима?

**
*

Офіцер помітив. Ватяні плечі згорбилися. За-коханий, розмашистий і самовпевнений берлін-ський конкістадор ставав сам собою, безкольо-ра душа світилася крізь водянисті очі, коли б не гордість цього мундира — офіцер ладен би був закрити: такої дівчини він не зустріне і в цілій найбільшій Великонімецьчині. Дівчина стала для нього символом: ось які німкині виростають на чужому хлібі.

Надія зненавиділа офіцера і отямилася. І зля-калась: юнак нічого не вимагав, крім товариської вірності. Чи повірить він тепер?

Євген Маланюк

БАТЬКІВЩИНІ

Як до Тебе протоптати тропи?
В сивій млі спостерегти мету?
Чи ж пропалить синій жар Європи
Азії проказу золоту?

Ось мовчиш незбагнена, незнання,
Мов прозорий жовтень, нежива, —
Що ж тобі — прокляття чи осанна? —
Мертві звуки, неживі слова.

Рівний простір в язвах позолоти
Залігає площиною піль,
Тільки часом — Твій єдиний готик —
Повстають жертovníки топіль,

Перетявши безнадійний позем,
Вносячи мірило у безкрай,
Що завжди беззахисний на грози
Сумно мріє про майбутній рай.

1931.

Ні, не повірить. Надія зраджувала не нарече-ного, а свою землю. Мати про все розповіла. "То це ти — чужинець?..." говорила вона юнакові, о-повідала про німецький закон, що забороняє нім-ці виходити заміж за чужинця, і збиралася втіка-ти з дому, "бо я ніколи німецькій долі не завиду-вала і німкою бути не збиралася".

**
*

— На нього знову є донос.

— Пане коменданте, я не думаю, щоб він був большевиком...

— Але ось читайте. Вони пишуть багато доно-сів. Ви відчуваєте в цьому психіку раба?

— Так, — озвався офіцер чи на комендантів запит, чи на прочитане.

— Чорт з ним, посадить його, але мотуз хай почекає, не поспішайте.

Берлінський конкістадор віддав честь і випа-радував із комендантури. "Чорт з ним! Що це за батько, що не сміє наказувати своїй доньці!"...

Офіцер взяв візника і з висоти кульгавої брич-ки гордо поглядав на мовчазних перехожих. При-ходили різні думки, аж одна прийшла, не думка — а золота стріла! Він кинув візника мовчки, на ходу (той ще довго віз неіснуючого пасажира), і пішов до помешкання пішки. Думка викристалі-зувалася: "Згодом випущу його з в'язниці я! Це буде і великий жест, і блискуча нагода показати на ділі хто я!"

Даремно! Надія вже знала.

**
*

Вона переказала, що хоче зустрітись. Знову, в тім самім парку, як кілька довгих тижнів тому, як вони зустрічалися ще до переїзду в це містеч-ко, та ж він ради Надії сюди приїхав! І ради неї вирішив виїхати.

Євген Маланюк

В Е Ч І Р

Ось вечір знов. Заплющує повіки
Безсилий день. І знову, знову сам.
Так треба ніжності, так треба, щоб навіки
Удвох молитися вечірнім небесам.

Вже ніч накреслює прозоро-сині тіні,
Вже зорі глянули. І сьє, сьє тьма.
І знаю, що десь ти, в такім, як я, тремтінні,
Зідхаєш і мовчиш, і молишся сама.

І знаю, знаю ще, що ніжності такої
Нам різно не знести в обіймах самоти,
І не втопити нам її в оцім спокої,
Коли земля злилась з безмежжям висоти.

І знаю, що життя — це тільки ці хвилини,
Хвилини вічності. І знаю: ти — одна.
І іншої нема. Прогаю і пролине
В цій лагоді ясній, в цій тишині без дна.
1925.

Танків у парку не було. Може це саме їх вели зі сходів з повириваними боками, з покрученими гарматами, з закипілою від морозів кров'ю на сидіннях, на які вже ніколи не сяде людина. Не було й зеленкуватих — від холоду й уніформ — угорців-вартових. І ще багато чого не було в парку. Тільки клени, що бачили гарні людські зустрічі, були ті самі, але й вони якісь насторожені, в тон цьому морозно-прикрому вечорі.

Перед тим, як від'їхати, юнак оббігав знайомих, які мали руку в німецьких установах, бо вістка про арешт перекладача, облетівши миттю містечко, дійшла й до нього. Умовляв, присягався, благав, аж натрапив на директора банку, який беріг не лише чужі гроші, а й своїх людей. Той швидко зодягся. Ненавидячи, він умів вклонятися. "Поклони — найкраща зброя проти дурнів, — так учив юнака, — поклін тому, хто не заслужив — принижує не тебе"... Все склалося найкраще: комендант послухав, і за кілька днів Надія могла на волі зустрітися з батьком.

**

В темноблакитнім пальто, все в тім же каштановім беретикі, струнка дівчина йшла через білий парк, і здавалось їй, що кожне дерево озивається до неї німою, найвимовнішою мовою. Кажуть, що перед смертю пролітає фільмом ціле життя. А перед розлукою — дорогою розлукою — десятки епізодів, як на кіноекрані: бачиш їх і знаєш, що це — марево, плетиво чорних та білих ліній, міраж, в який не піти, не доторкнутись рукою, не затримати.

Юнак, що був ладен сліди дівочих черевиків у парку цілувати — на побачення не прийшов. За містом прощально гукнув потяг.

Так переміг берлінський конкістадор. Та він уже не почував себе у чужій країні, як у власній кімнаті: Надії не було.

Федір ОДРАЧ

РОЗСТАННЯ

(Уривок з повісти "Біженці")

— Я знаю, що ти відійдеш від мене, Міхаель, — ніжно взяла пальцями його руку Анна. — Може так буде й краще. Ще, здається, не настав час нашої злуки. Хтось нам, либонь, призначив дві окружні дороги, що мають десь, колись зійтись. — Вона допитливо поглянула йому в очі. Він збентежився.

— Багато надреального в душі твоїй, Анно, — пошепки сказав він. — Але, знаєш, я одного не можу зрозуміти: чому ми якраз сьогодні зустрілися? Чому, скажи, ми так швидко зблизилися? І ще: Чому в твоїх очах я бачу щось, чого не міг побачити в очах моєї жінки?

— Підійдемо он туди, під горбок, сядемо під яблунею і поговоримо, Міхаель.

— Під яблунею, здається, опуклий камінь...

— Є камінь, є, Міхаель. Двісті років тому ми були під цим горбком і навіть сиділи на цьому камені. Але яблуні тоді ще не було.

— Ти знаєш багато про наше минуле, Анно.

— Ти вчився тоді в Празі, в університеті, а я, здається, познайомилася з тобою... Ні, я не пригадую, де я з тобою познайомилася. Я впевнена тільки, що ми тоді були під цим горбком і сиділи ось на цьому камені, побіч якого шумів потічок.

— Я не бачу тут потічка, Анно, — глухо сказав він, коли вони наблизилися до випуклини каменя, що виставав із землі і був порепаний від вікової давности.

— Потічок висох, здається, сто років тому, Міхаель.

— Незрозуміла для мене твоя прозорливість, Анно!

Пані Анна мовчала. Письменник вів далі.

— Може, в родописному довіднику... Чи мали твої батьки такий довідник?

— Ні, не мали довідника, Міхаель, — м'яко сказала вона. — Довідники часто перевертають факти, крім того — не далеко вони сягають у минуле. Найпевніший вістун про все, що було колись між нами, — це моя душа, Міхаель. Творцеві, здається, захотілося залишити в моєму естві маленьку щілинку, крізь яку вона, тобто душа, заглядає до мого розуму й серця. Я, вір мені, довгі роки чекала на тебе, я знала, що ми побачимось і підемо своїми дорогами. О, яка ж це подія у моєму житті, мій любий! Я дивлюся в твої зіниці і дивуюся — чому нам суджено бути не вкупі?

Вона говорила переконливо і щиро, з якимсь інтимним докором своїй долі і тому, хто признав їй цю долю.

— Дивне і незрозуміле життя, Міхаель, — по надумі вела вона далі. — Люди чомусь видумали слово щастя і дали йому недоречний зміст. І кожен рветься до цього щастя, до цієї нісенітничі. Бідний мріє про багатство і вважає це за щастя, але коли стане багатим, мріє далі про щастя, яко-

го, либонь, ніколи не знайде. Тихими ночами, у світлі місяця, дівчатко теж мріє про щастя, майбутнє для неї — хвилюючі чари, воно всім сством прагне того майбутнього. Серце сповнене передчуттями, чимсь невідомим. І час перекидає мрійницю в майбутнє, та хвилюючих чарів вона не знаходить. Душа, однак, не байдужа, — вона далі мріє і тужить за майбутнім. І так аж до смерті. Якщо хтось мені скаже, що є люди, які не можуть мріяти, то це — неправда. Мріють усі, без винятку: молоді мріють про кохання, бідні про багатство, багаті про славу, хворі про одужання, віруючі про спасіння душі. Це зачароване коло вічного мрійництва, Міхаель. Надіятися чогось, мріяти про щось, — це, мабуть, і є суть життя людини. Дорога, довжелезна дорога, по якій ідуть замріяні люди до щастя. А воно? Де воно, те щастя? Чи не буде це мить падаючої трепіткої пелюстки цвіту вишні? Ах, Міхаель... І ти, я знаю, теж довгими роками шукаєш того щастя, шукаєш його підсвідомо, іноді проти свого розуму, але розум перед інтимними потребами душі безсилий. І ось ти ніби знайшов своє щастя — свою Анну. Але ця знахідка, це ніщо інше, як трепітка спадаюча пелюстка цвіту вишні. Ця мить, знаю, залишиться вічним спогадом у твоєму серці, але це буде тільки мить минулого; дійсність буде наснажена тугою — майбутнє далі й далі буде вабити тебе до себе.

— Навіщо захмарюєш чарівну мить цими міркуваннями, Анно? Це правда, — я тебе шукав довгими роками, я думав, що знайду тебе там, у моїй батьківщині. Я припускав, що ти скорбна, нещасна, така, як моя батьківщина. Я хвилювався і мріяв зустрітися з тобою, але я одночасно й боявся цієї зустрічі, бо думав, що моя вимріяна, це новітня Рахіль, що вічно плаче за своїми дітьми. А смутку і печалі я маю доволі, Анно! Сум, печаль, сльози, недоля і неволя — стали нерозлучними супутниками мого народу... — Він замовк і не зводив свого погляду з її обличчя. — А тимчасом я побачив тебе пишною, ніжною, розквітлою, як ось ця весна. Квітучими яблунями ти оточилась, соняшним промінням омаялась. Мрія на мить стала дійсністю, Анно! — Тремтячими руками

пригорнув її до себе. — Серце, реальне серце теж мусить мати свою розраду, Анно!

— Не говори, я знаю, я все знаю. Не треба, Міхаель, не треба. Пристрасть серця тільки поможить наші терпіння. Будь мужній, любий мій! Ти просто вмов собі, що я була твоя, що я є твоя і що буду твоєю на віки вічні. Мій Тоні і твоя жінка, це лише побічний випадок. О, ми ще зійдемося, колись зійдемося, там, на сході, де буде радість і спів, ми зустрінемося під розквітлим яблунями, як і сьогодні. Там, тільки там, буде наше щастя, мені іноді здається, що я тут чужа, що тільки там, на сході, моє місце. Ах, Міхаель, Міхаель... Колись ми, без сумніву, дочекаємося такої хвилини. Час вічності буде нести нас на своїх крилах до цієї щасливої злуки.

Вона приклала свої долоні до його щік і з якоюсь наче б материнською любов'ю поглядала йому в очі. Потім провела рукою по його чолі і гладила пальцями його чорне волосся.

— Ти трохи не такий, як я тебе уявляла. Чоло в тебе пряме і високе, я припускала, що воно трохи опукліше. І очі не такі, як мені ввижались, я сподівалася побачити в них більше різких вогників, вони в тебе лагідні і якісь, здається, занадто вдумливі. За якою працею душа твоя знаходить розраду?

— Пишу, Анно, — ледве чутно промовив він.

— Я так і думала. Може лірик ти? Чи пишеш ти вірші?

— Вірші не моя спеціальність, Анно. Поезія, здається, скоро буде для людей тільки прегарною легендою.

— Романи пишеш, повісті?

— Ти вгадала: пишу повісті і романи.

— Тяжкий шлях письменника, Міхаель... — сказала про себе Анна. — Дорога до письменницької кар'єри крута й непевна. Мусиш бути генієм, щоб здобути собі славу, Міхаель.

— Мій народ видав не одного генія, та світ не визнав їх. Ми занадто бідні, щоб світ бачив серед нас геніїв. Коли б ми мали золото, ми мали б теж чимало нобелівських лавреатів; чехи, наприклад, хитріші від нас — вони зацікавили

ПЕРША В КАНАДІ КРАМНИЦЯ МЕБЛІВ НОВОПРИБУЛИХ УКРАЇНЦІВ

ROCHESTER FURNITURE COMPANY

423 College St., Toronto. Ont. — Tel.: EM-4-1434

100% гарантія всього товару, або зворот коштів.

Машини до прання марки "CONNOR" ізольовані й задержують температуру протягом 12-ти годин.

Ці гарантовані на 4 роки машини ми даємо на пробу до 30-ти днів.

Готові до послуг власники крамниці:

М. ГЕРУС

Н. ДЕЙНЕГА

світ доброю порцеляною; цим, мабуть, можна й пояснити розголос Сметани, Дворжака, Гашека й Чапека.

— Які ж теми тебе цікавлять?

— Різні. Найбільше пишу про людей, що йдуть крізь життя навмання. Вони безпорадні й наївні, зате мають добре серце. Вони йдуть життєвим шляхом із закритими очима і ревно вірять у свою долю. Фінальну розв'язку я даю для них трагічну. Їх здебільша нищить людська підлота. Пишу теж і про можних світу цього: вони в мене з двома обличчями; одним обличчям, що посміхається, — чарують гуманністю простодушів; другим, суворим обличчям, диктують закони для юрби. Фінальну розв'язку даю для них у залежності від місця, де відбувається дійство роману. Коли це там, на сході — приготую для них шибеницю, коли ж це тут, на заході — удостоюю їх пантеонами і пишними похоронами з духовою оркестрою.

— А чи священиками ти цікавишся, Міхаель?

— Пишу і про священиків, пишу. Вони в мене переважно добродушні й говіркі; вони, згідно канонів, проповідують милосердя і любов людини до людини, а вдягаються в реверенди з глибокими кишенями.

— А про Бога ти пишеш, Міхаель?

— Намагався, Анно... Це незвичайно складна тема. Уява моя безсилна перед Його загадковою величчю. Пробував раз зобразити Його з бородою, більш-менш таким, як на візантійських іконах. Але ця писанина, як я пізніше переконався, не мала навіть дрібочки мистецької вартості. Бог в подобі людини — це велика неясність, Анно! Людина занадто мізерна, маленьке "ніщо", щоб уподібнюватися до Нього.

Він раптом змовк і вдивлявся за долину, на ланцюг невисоких гір, за яким безперебійно гупали гармати і гули танки.

— Це, либонь, наші відступають, — сказала Анна. — Американці десь коло Вайден. Можливо, що прорвався якийсь фронтовий клин і наші хочуть його відрізати. Найкраще було б тобі, Міхаель, податися лівіше від цих гір, до Фурт ім Вальде. Це вже прикордонне баварське місто.

— Ми, звичайно, за хвилину-дві розлучимось, Анно, — сказав з жалем письменник. — Та мені ще хотілося б дещо знати... Звідки таке уточнення, що я наче б двісті років тому вчився в Празі і тоді познайомився з тобою? І навіщо було мені вчитися в Празі, коли я міг би це робити, наприклад, в Києві. І взагалі, така точність мене дивує, а ще більше хвилює, Анно.

— Ах, Міхаель, як тяжко це мені тобі пояснити! Душа людини до такої міри завуальована, до такої міри ця вуаль ущільнена, що належить Йому безмежна вдячність, коли десь у ній, з Його волі, з'явиться маленька щілинка. Крізь цю щілинку, однак, можна тільки бачити зариси, а не повноту подій і фігур. І от...

— І от, ми наче б тільки познайомились, і крапка. Ні, Анно, звичайне знайомство не може тривати у віках. Ти щось приховуєш, люба.

Він знов узяв її за руки й пригорнувся до своїх грудей. Цього разу вона вже не боронилася.

— Це було щось більше, ніж звичайне знайомство, Міхаель, — гаряче шепотіла вона. — Це була важлива подія в нашому житті. Ах, дорогий, пусти мене, бо я маю тілохранителя, дядька Вайнфуртера. Він дуже суворий і ходить у однострої шефа фольксштурму нашого міста. Не доведи Боже, щоб він нас побачив! Ось тобі моя знімка і йди собі з Богом. Ось тобі і адреса моєї тітки Гільди, що живе в Регензбурзі. Якщо колись запрагнеш побачити мене — я там буду.

Письменник отяжілою ходою подався на шосе. Шоссе бігло в долину. Він зупинився і оглянувся. Анна стояла на камені і махала до нього білою хустиною. Письменник прощально махнув правою рукою і, круто повернувшись, пішов до закруту шосе. На закруті були кущі шипшини. Коли він спуститься в долину, за закрут, більше вже не побачить Анни. "Прощай Анно!" — подумав він. Ось уже й закрут. Плетиво шипшини заглобило йому пагорбок і опуклину каменя, на якому, можливо, ще стояла Анна. На велике диво побачив він за закрутом, на шосе, фольксваген. З крайнього куща виринуло двоє фольксштурмістів. Один худий, довготелесий, середніх років, другий опасистий, років під шістдесят.

— Гальт! — підняв руку опасистий, коли письменник хотів обминати фольксваген.

— До авта, коли ласка, — глумливо сказав довготелесий.

— Мені спішно в дорогу, панове, — нескладно відповів письменник.

— Ми тебе підвеземо, чужинче, — широко посміхнувся опасистий.

— Що вам треба від мене?

— Ми підвеземо тебе тільки он туди, за горбок, де ліс, — уже суворо сказав опасистий.

Письменник зблід.

— Моя дорога, на жаль, ліворуч цього лісу.

— Не шкодить, — глумливо посміхнувся довготелесий.

— Чи ти маєш документи, чужинче? — це опасистий.

Письменник вийняв із бічної кишені документи. Опасистий пробіг по них очима. Потім безцеремонно почав нишпорити по всіх кишенях письменника.

— Навіщо ж така перевірка, панове?

— Такий час, що треба всіх перевіряти, — наче б незлобно сказав опасистий. Аж вирякувате око довготелесого побачило рубець паперу в нагрудній кишені затриманого. Довгі й вузлуваті пальці миттю вихопили з кишені згорток паперу.

— Віддайте це мені! — крикнув письменник.

— Герр Гот! — жажнувся довготелесий і передав здобуте опасистому.

— Це вона тобі дала, чи ти вкрав від неї? — люто покосився опасистий.

— Я... я... вкрав, — зам'явся письменник.

— Я так і думав, що ти вкрав, чужинче. Ти, отже, злодій і пройдисвіт. Ці люди зі сходу всі пройдисвіти.

— До авта! — різко скомандував довготелесий.

Фольксваген гаркнув і рушив у долину. Письменник сидів побіч довготелесого, що був водієм авта. Опасистий сидів за його плечима з відбезпеченим револьвером.

— Ви хочете мене застрілити? — повернув голову письменник до опасистого.

— Ми для тебе вже щось придумаємо, — знов широко посміхнувся опасистий. — Ми зможемо багато чого придумати, але наслідок буде тільки один.

— Смерть?

— Здається, що смерть, чужинче.

— Немудра це річ убивати безборонних людей. І хочеться вам виривати життя іншим, коли завтра самі можете повиснути на гілляці. Чувсте відгуки гармат?

— Вайнфуртера, шефа фольксштурму, ти не лякай! — вибухнув опасистий. — Ви, чужинці, ніколи не зможете нас налякати. А от ти трусишся, боїшся і ще раз боїшся. Лице твоє поблідло, я дуже люблю дивитися на перелякане обличчя мого ворога.

— Який же я ваш ворог?

— Навіть коли б і не було причин, ти був би моїм ворогом. Вистачить комусь поглянути в очі, щоб побачити в них огиду і ворожість. А в твоїх очах я бачу затетеревілу ворожість, до того ж ось тут докази. Скажи, чужинче, чи може бути більше нахабство ніж твоє? Найгарнішу жінку нашого міста, мою сестрінку, дружину капітана вермахту знеславлювати? Чи ти знаєш, що її ніготь цінніший від твоєї всієї істоти?

— Герр Вайнфуртер, — оговтавшись від надмірного страху, сказав письменник. — Я знаю, що в цьому лісі вкоротиться моє життя. Але в мене є до вас одне прохання...

— Яке?

— Щоб мене ви особисто застрілили.

— Ум Готес гімель! — скрикнув від несподіванки опасистий. — Більш безглузде бажання годі й придумати!

— Ви вже жажнулися, це дуже добре, — вів далі письменник. — Людина, що має якесь сумління, мусить жажнутися. Я відразу помітив, що ви ще маєте сумління. З вас несамовитий крикун, ви майстер до безтями лаятися, навіть можете попідбивати своєму противникові п'ястками очі, але, щоб застрілити людину — руки затрясуться. А от цей, довготелесий, цей напевно застрілив би. Худі люди з вирячкуватими очима, го-го, велика небезпека.

Фольксваген раптом скрегітнув і зупинився. Довготелесий потемнів на обличчі, вхопив револьвер і:

— Ти псе фараонський, прибуду заржавлена! Я тобі!...

— Маль гальб лянґ. — стримав опасистий. — Ти, Франце, справді худоба. Цей чужинець має рацію. Тобі застрілити людину те саме, що розчавити муху. Хто ти будеш? — звернувся він до письменника.

— Біженець. Утікаю від большевиків.

— Ну, ми там побачимо. Поїхали!

Фольксваген знов рушив у напрямі лісу.

Дивлячись на темну стіну лісу, письменник наче б побачив на її тлі подовгасту смужку світла. В його серці раптом піднялось якесь надійне сподівання, він відчув, що хтось наче б стоїть за його плечима і посміхається, і вступиться за нього якраз тоді, коли згустяться над ним найчорніші хмари.

Ігор Качуровський

3 нових поезій

**
*

Неминучої сірої осени
Відчувається подих,
Ніби їй надіслала запросини
Далеч плес ясноводих.

Вже, як прояв осінньої творчости,
Щось печальне і світле
Шелестять пополясто-прозорчості
Очеретяні мітли.

Грає листя смутними півтонами
В лісовім безгоминні.
Але квітнуть шарлатними гронами
Квіти сейбо весінні.

Мабуть, правда, що ваші відвідини
Можуть час зупинити
І вернути нам — диво невидане! —
Плюмяніючі квіти.

Ждав я осінь з нудьгою іржавою
(Чи іржею нудною),
А з'явилися ви — кучерявою,
Золотою весною.

**
*

Коли підвести очі, повні сліз,
У чорне небо з синіми зірками,
То зорі розпливаються над нами,
Стікають вниз.

І згадуєш Ван-Ґоґа. Вечір, місто,
Глибока сутінь вулиці, вогні.
І зорі розтікаються плямисто
У вишині.

Ні, це не примха, не дивацтво пози,
Не прояв божевілля у мистця —
Йому ввижалась синява оця
Крізь сльози...

Свирид ЛОМАЧКА

Ars, magna ars

(Фейлетон)

Я ніколи не думав, що мені вдасться зворушити Марту. Ще тоді, коли стоячи при високому люстрі, я припасовував до коміра картатого метелика, що ніяк не хотів триматись на належному місці, — ще тоді я мав сумнів, чи доцільно мені прийняти її запрошення. Товариство, що збиралося в Марти, було мені чуже. Я, щоправда, знав більшість з них, цих веселих, метких людей, як, очевидно, знали вони й мене; ми навіть завжди підіймали капелюхи над головами, стрічаючись, але ми були зовсім інші світи, зовсім інші не тільки в звичках, в зовнішніх прикметах, але й внутрішньо, доглибно. І якщо б не промінні очі Марти, я б і далі минав їх приспівшено, підіймаючи капелюха з тією підкресленою готовністю, яка звичайно свідчить про нехіть.

Думаю, що і Мартині гості почували до мене більш-менш те саме. І тому, коли я ввійшов у простору кімнату, де сиділо все це добірне товариство, зразу ж залунали крики радості:

— А, Ломачка! Дуже приємно! Просимо до гурту, професоре! Що це вас ніде не видно?

Я не знав, у який спосіб мало б бути мене видно там, де я не буваю, або не видно там, де я буваю, і тому мовчав. Підійшла Марта. Вона була й сьогодні, як завжди, розкішна, я сказав би дослівно променіюча. Може це спричиняли численні перстені, що обтягали її пальці, браслети або звисаючі із вух важкі, вигадливі сережки (я завжди відчував якийсь жаль до тих вушок, що тримали такий тягар) — але коли ми всі, з більшим чи меншим успіхом платимо данину моді, то чому ж Марту мала б обминати ця чаша? Марта щось співала в опері — ніхто, щоправда, не знав де і яку роль, але це не заважало нам вважати Марту вокальним феноменом і бути гордими за неї — бо ж, відома річ, завжди легше шанувати те, чого не знаєш, ніж те, що знаєш.

Окрім того, що Марта евентуально співала в опері, вона мала ще й інший хист, а саме, вона вміла убрати свою кімнату з таким музейним смаком, що ця кімната могла бути не чим іншим, як притулком муз. І вони збирались тут в чималій кількості — чорняві, біляві, рудаві, з волоссям викладеним так або інакше — залежно від їх примхи чи моди. Говорили здебільша про високі речі — літературу, малярство, музику, з дивовижною легкістю переходячи на сусідні теми, як от масажі, пудри, квашення капуста, а то й просто обговорювали когось із їх знайомих. Тут їх вислови були, щоправда, менш оригінальні, але й менш вимушені, бо вони проймались відчуттям спільноти зацікавлень і розмова набувала справжньої інтимності. Я любив їх добірне товариство, широту їх модерного світогляду, я по-своєму любив кожну з них, а найбільше, звичайно, Марту. Коли вона сиділа на канапі, зграбно підгорнув-

ши ноги в тоненьких найлонових панчохах, ноги ці складалися в таку мистецьку лінію, що я відразу згадував граційну шию лебедя на плесі озера, а коли вона говорила, я заплющував очі й думав, що це співає Сольвейг. Я готовий був віддати їй всі мої фейлетони і все, що мав — але Марта не потребувала цього. Єдине, що вона готова була приймати від мене — це моє мовчазне захоплення, моє покірне схиляння. І я схилявся перед її непереможною вродою, бо ж, відома річ, краще було бути з нею хоч так, аніж ніяк.

Чоловіча частина товариства, як я вже згадував, не викликала в мене особливих емоцій. Воно і зрозуміло. Ніхто з присутніх чоловіків, включаючи мене самого, не вмів так зграбно підгорнути ноги на канапі, як це робила Марта, або й навіть деякі інші музи. Розмова чоловіків не викликала зацікавлення, бо що може бути нудніше, як серйозна розмова людей, що хочуть бути серйозними? Тут був цвіт місцевого громадянства, його духовна еліта: молодий критик Зануда, відомий тим, що критикував речі, яких не розумів, говорячи при цьому довго, плутано й нудно, директор Хитрий — власник невеличкої ковбасні в середмісті, доктор Цибуля — продуцент собачого мила, професор Саламаха, що пояснював усі недоліки нашого життя браком відповідної культури, дитячий письменник Болячка та інші, може менш відомі, але не менш поважні особистості. Сидячи впереміжку з музами, вони вели доволі жваву, хоч і тематично не визначену дискусію. Лише художник Морока, єдина зпоміж них особа, що — розуміється, крім Марти — викликала в мене цікавість і симпатію, не брав участі в розмові, тримаючись здебільша того кутка, де були розставлені напої і закуски. Я також скерував у той бік свої кроки, але ніжний, наче дзвін американських доларів, голос однієї з муз зупинив мене на півдорозі.

— Пане Ломачко, — сказала вона, — ми якраз говоримо про поезію. Пан Зануда захищає модерну поезію, але він говорить так вчено, що не можна нічого зрозуміти, а професор Саламаха каже, що модерна поезія — це не що інше, як брак культури.

— Ясно — сказав професор Саламаха, плюнувши на підлогу й методично розтираючи підшвою. — Ясно, що брак культури!

— Нічого не ясно, — відповів я, віддавна маючи косо око на професора Саламаху за те, що він робив мені небажану конкуренцію в Марти. — Ви глибоко помиляєтесь, професоре. Не завдавши собі труда познайомитися докладніше з несамовитими успіхами сюрмодерної поезії, ви поспішаєте робити висновки, які ставлять вас в ряди нашої нетерпимої, духовно заскоруженої провінції, яка хотіла б ще сто років утримувати в на-

ший формально і духово бідній поезії рівень епігонів олесівщини!

Це було міцно, майже знищуючо, сказано, і я з приємністю завважив, що очі муз з пошаною звернулися на мене.

— Модерна поезія, — підтримав мене Зануда, — це амальгама рефлексій, трансформованих у трансцидентні сфери гіпертрофічних центрів параноїкальної афектації, і тому є найвищим осягом концепції апокаліптичного світосприймання у його перманентному вияві. Тільки безнадійні ретрогради не здатні зрозуміти цього, — закінчив він з виглядом цілковитої безапеляційності.

Всі мовчали, бо кому ж хотілось виявити себе ретроградом, або — що куди жажливіше — заскорузлим провінціалом. Тільки професор Саламаха не зважав ні на чий опінію і з притаманною йому національному впертістю твердив, що модерна поезія, як і модерне мистецтво взагалі, є виявом духового примітивізму.

З довголітнього еміграційного досвіду я знав, що справа не закінчиться легко. Може до бійки не дійде, — думав я, — бо ж, як-не-як, тут зібралася духовна еліта, але що в кінцевому рахунку когось зроблять, з уваги на відмінність його думки від думок інших, большевицьким агентом, я не мав сумніву. Особливо швидкий був на це дитячий письменник Болячка. І тому я вирішив, у міру скромних моїх спроможностей, об'єктивно висвітлити цю скомпліковану проблему.

— Дорогі пані, — звернувся я до муз, — справа тут, звичайно, не в провінційності, а в тому, що модерна поезія, як і модерне мистецтво взагалі, виходить не з устояних віками мистецьких традицій, а з цілком нових світоглядових та мистецьких концепцій.

— Ясно! — ствердив професор Саламаха, авторитетно харкнувши в відчинене вікно. — Брак культури!

Я не люблю, коли харкають в моїй присутності, та ще й тоді, коли я в товаристві дам. Сказати про це професорові Саламасі прямо я не зважувався, бо з властивою йому прямолінійністю він міг би у присутності муз звинуватити мене в невихованості. Тому-то особисте роздратування супроти Саламахи я переключив у мистецьку, принципову площину. Я почав сумлінно доводити, що модерна поезія — це вияв надзвичайної, майже візуальної глибини почувань і прецизності думання. Я приголомшив Саламаху всіма вичитаними мною у професора Державина літературознавчими термінами, а наостанку, щоб остаточно знищити в очах Марти цього небезпечного конкурента, ще й парканно вилаяв його в літературно замаскованій формі, так що виступ мій мав усі ознаки так званої залізної публіцистики, що досить довго формувала нашу духовість. Навіть Зануда, непереможний в цій ділянці Зануда, і той замовк, подивляючи мою ерудицію. Але все це не зробило жодного враження на Саламаху. Він спокійно висякався й сказав:

— А чим же ви підтримаєте свої висновки? То не штука пустити в очі діалектичну пилюку, голословні твердження, без жодних фактів!

Я замнявся. Фактів справді в мене не було ніяких. Я читав переважно Олеса, Вороного, Філянського, з нових поетів ще Сосюру, Ситника, але цілком нову, модерну поезію, я, признатися по ширості, інтуїтивно минав, а то й просто пакував у "гербедж", як тільки вона в мене десь заводилася. Може це жажлива відсталість і провінційність, але... в кожного свої слабості. Тож коли професор Саламаха зажадав від мене фактів, щоб підтримати ними мою гарячу, хоч і цілком софістичну оборону модерної поезії, я відчув деяку — як пише відома у Торонті письменниця — грижу совісти. Ще хвилинка — і я був би зовсім втратив весь моральний престиж і ореолу фахівця у сфері сюрмодерної поезії, що її так чудесно набув своїм монологом — але в цю хвилину ніякового мовчання щасливо втрутився Зануда.

— Факти? — сказав він. — Які вам ще потрібні факти, коли модерна поезія промовляє сама за себе! Не розумію, як довго будемо терпіти ми від рецедивів скрупульозної інфантильності, рудиментарної поезії доби іхтіозаврів! Час сказати вже нове — розумієте? — нове слово!

І ставши у відповідну позу, чомусь показуючи пальцем у куток, де сиділи музи, Зануда з несподіваним для нас патосом закримів:

Про вірність хтось говорив
Ротом ярким повіі...

— Що? — вереснула одна з муз, та, що справді мала "який" рот. — Та як ти смієш?!...

І, схопивши вазона, що стояв на підвіконні, з усього розмаху жбурнула ним Зануді в голову.

Зануда захитався, але утримавсь на ногах. Обличчя його перекошилось так, як перекошується в Дені Кея, коли він хоче відобразити здивовання. Він хвилину дивився поперед себе невидючими очима, що в них погас усякий відблиск свідомості, а тоді, в якихось дивовижних конвульсіях, забелькотів:

Місячне голосіння сердець,
як волосся гітар,
вібрує у моїх очах,
із цегляних черепів будинків,
як з криниць смутку,
безустанне незносіме квиління
водить мене шляхами,
де ростуть нові міст,
набряклі сумним болом,
як порохняві тіла утоплених.

Присутні спершу слухали уважно, але мало-по-малу їх почав огортати неспокій. Доктор Цибуля заявив, що це — приступ епілепсії і що треба негайно викликати лікаря. Професор Саламаха, проти звичаю, цього разу не сказав нічого, а дитячий письменник Болячка, що вбачав усюди ворожі підступи, заявив:

— Це, прошу панства, большевицька пропаганда! — і вийшов.

Марта встала з канапи й підійшла до телефону. І я знову мав нагоду подивляти її високу інтелігентність, коли з властивою їй щирістю і грацією вона вияснювала психіатрові:

— ...невеличка, так би мовити, випадковість. Наш добрий приятель, літературний критик Зануда, так би мовити, з'їхав з глузду. Чи не були б ви так люб'язні якнайскорше, так би мовити негайно, надіслати швидку допомогу?

Даремно намагався я вияснити, що це надто поспішні висновки, що можливо Зануда зовсім не звар'ятав, а розповідає речі, до розуміння яких ми просто-напросто не доросли, — мене ніхто не слухав. І тому, махнувши рукою, я відійшов убік, до художника Мороки, що не брав жодної участі в дискусії, а заїдав десерт голландським сиром.

Коли Зануду виводили, щоб посадити в прибуле від психіатра авто, він ще встиг сказати:

Як синьошкірі гітаристи,
у тінях ресторанів голосять голосники,
крізь скло, на їхніх бляшаних устах,
грають тонченими пальцями на ребрах
неплідних, як місяці поетів,
каламутять очі ніжношкірих дівчат,
топлять замерзлі піднебіння самотніх лихварів.

На шляхах я зустрічаю одяги,
що проходять самі, без тіл:
їхні форми легкі відсутністю любови,
колишуться у вітрі, як в'юнкі мерці моря.

На цьому я, властиво міг би скінчити мою розповідь про всі ці справи, але читач так і не знає, чим же спромігся я зворушити Марту. Дуже просто. Після того, як Зануду відвезли, я сказав, що в тому хаосі, який він висловив, може й немає змісту, але є щось несамолюбиве, і якби я був модерним поетом, я неодмінно оспівав би з таким, або ще більшим почуттям, Марту. Марта сразу ж розцвіла посмішкою й сіла біля мене, а інші музи почали ображено прощатись. За ними рушила і чоловіча братія. Я взяв Мартину руку в свою і сказав:

— Марто, у Яновського є вислів: "Двоє людських рук, сплетених укупі, — це кільце, за яке ухопившись, можна зрушити світ".

— Але в Яновського є також інший вислів, — сказала Марта, — а саме: "Кожна жінка іноді хоче, щоб її взяв на руки чоловік, і ні на що не оглядаючись, поніс".

Я не пригадував у Яновського такого вислову, але в даному випадку це не мало істотного значення. Я взяв Марту на руки й поніс. І коли я ніс її через довгий коридор у інтимний, вечірній сад, я виразно чув місячне голосіння сердець у наших грудях, а в наших жилах грали мамбу й самбу синьошкірі гітаристи.

Ганна ЧЕРІНЬ

О-КЕЙ, АМЕРИКА!

Ніде, ніяк, ніколи і нікому
Не обернуть мене в американку!
Щоночі буду я літати додому
І знов в Америку вертатись щоранку.

Не вірячи, відсуну я фіранку,
Побачу знов набридлі хмародери,
Широких вікон традиційні гранки
І сквери.

Із рідного розораного поля,
З якого ми пили цілющі соки,
З корінням вирвала нещасна доля,
Розвіявши, як листя, в різні боки.

І, зуби стиснувши в безсилім гніві,
Нетерпеливість зливши із терпінням,
Ми на чужій і неродючій ниві
Вросли так-сяк скаліченим корінням.

Вже ми рублі, карбованці і марки
Лічили, а тепер ідуть долари.
Вже в нас і тут обіди, тости, чарки,
Театр, газети, партії і сварки.

Казки заводять бабушка — Просвіта,
Нагадує часи хто-зна-колишні...
Та сонце українське тут не світить,
Не квітнуть під вікном еспанські вишні.

І що з того, що за якісь пожертви,
Друкують фотознімки і подяки...
Газети ті — як проповідь для мертвих,
Що їх робити кожний втне дняком.

Та хоч життя немиле Бог послав нам —
Живем, як запожці за Дунаєм —
А наших гордих предків шаблі славні
Ні на які долари не змінюем.

І в саяві непокірності і згоди
Ми лишимось навіки молодими,
Бо вище нам від статуї Свободи
Стоїть з хрестом Великий Володимир.

Він кличе нас — і ми прийдемо знову
Вклонитися святому Придніпров'ю.
Тоді поллється українське слово
Не морем сліз, а полум'ям і кров'ю.

— — — — —

А покищо — літати вві сні додому,
Й на чужину вертатися щоранку...
Ніде, ніяк, ніколи і нікому
Не обернуть мене в американку!

І хоч вві сні мені горять щоночі
Далекі очі, наче зорі сині,
Я навіть не шукатиму ті очі,
Бо їх знайду лиш там, на Україні!

Проф. І. ГОНЧАРЕНКО

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ

(1819 — 1897)

Після смерти П. Куліша його вдова Олександр Білозерська-Куліш в числі інших одержала таку телеграму, де було 20 підписів: "Поминаючи незабутнього земляка, вітаємо Ганну Барвінок за те, що вона все життя віддала тому, хто навіки залишиться в пам'яті всіх синів рідної України". Нелегко зрозуміти, кому більше пошани віддається в цій телеграмі: "незабутньому землякові", чи його дружині Ганні Барвінок. Така слава про П. Куліша, великого патріота й національного діяча, була за його життя, залишилась і по смерті аж до наших днів. А між тим Панько Куліш одна з найвизначніших наших постатей 19 ст. Все життя своє присвятив він одній ідеї: служінню своїй батьківщині, своєму народові. Ця ідея — національне самопізнання, наукове вивчення властивостей свого народу. Як знаємо, в цьому багато працював у 18 ст. Григорій Сковорода. Але Сковорода робив наголос на індивідуальне самопізнання, на вивчення самого себе, тоді як Куліша цікавив весь народ і його вдача.

Всебічно обдарованою особистістю був Куліш. Найбільше знаємо його як письменника й поета, але він був так само визначним науковцем, істориком, етнографом, мовником і навіть малярем. Весь свій багатий талант, всі сили, всю свою працю віддав він рідному народові. Його біограф В. Шенрок підкреслює: "В Куліші ми маємо й цінимо не тільки талановиту людину, але перш за все й більш усього людину ідеї — якість рідка й у високій степені цінна".

Ця висока ідея була дороговказом його життя. В листі до свого приятеля І. Хильчевського Куліш писав: "Жаль, що ти не досить проник в суть українського питання, яке найбільш життєве за всі інші на нашому українському ґрунті... Прославлять і благословитимуть майбутні покоління лише тих, що дбають за це, аби землю нашу посіли в спадщину ті, що пролили за неї свою кров. Про інших буде стільки пам'яті, що за будівників залізничних шляхів і таких інших речей. Вони одержують свою винагороду, як щоденні робітники, і залишаються чужими на шматку землі, який обробляють чи обгороджують вони. Ми ж безпосередні пани і володарі цієї землі. На ній відіб'ється наше моральне обличчя і буде вона відома народам рисами цього обличчя, яких ніхто стерти не зможе".¹⁾

З погляду національної педагогіки заслуги П. Куліша великі. Він перший глибоко усвідомив вагу самопізнання, бо "поки ми сами себе не знаємо, доти ми не знаємо, що і як нам робити, а це означає, що свою будуччину допускаємо влаштовувати комусь другому". Пізнати себе — значить пізнати довгий історичний шлях, що його пройшов народ, і як він на цьому шляху себе оформив. Цей шлях є основою дальшого національного поступу, збочення з нього — це затримка при-

родного розвитку й даремна трата національних сил. А це неодмінно буває тоді, коли "будуччину свою допускаємо влаштовувати комусь другому", чужинцям, які манять новими ідеологіями, чужими духові нашої нації, а тому шкідливими. Ось тому й треба знати самих себе, щоб уміти розпізнати часом невидну ворожість чужого.

П. Куліш має 57 років громадської роботи. Це довгий шлях невтомної й безперервної праці для добра народу. Іноді на цьому шляху Куліш помилявся, але мав і великі заслуги. Виявити ці заслуги, як також і його хибі, дуже важливо для національної педагогіки.

БІОГРАФІЯ П. КУЛІША.

Пантелеймон Олександрович Куліш народився 27 липня 1819 р. на Чернігівщині, в містечку Вороніжі, Глухівського повіту. Батьки його були козацького роду, бо ще дід був сотником козацького війська. Мати була розумною жінкою, хоч без освіти. За свій розум користувалася заслуженою пошаною серед ближчого й дальшого оточення. Була люблячою матір'ю з ніжним серцем, любила співати українські пісні, що їх залюбки слухав Панько. Коли хлопець підріс, його віддали до місцевої школи, яку провадив дяк. Збереглася така легенда. Одного разу довелося Панькові заночувати в дяка. Прокинувшись уночі, дяк побачив Панька, що сидів за столом і писав. Його оточувало якесь дивне сяйво. Коли він спитав хлопця, що той робить, сяйво почало зникати, а Панько спокійно спав. Мати вважала це видіння пророчим. Але любляча мати померла ще в дитячих роках Панька. Її місце, як доброї матері, заступила сусідка, поміщиця Уляна Мужилівська. Це була культурна і гуманна жінка. До кінця свого життя з признанням і вдячністю згадував її Куліш, а часами й допомагав. За порадою Мужилівської батько віддав Панька до Новгород-Сіверської гімназії. Але наука була тоді кошовною, тож Куліш залишив гімназію, вийшовши із старших класів з наміром зайнятися самоосвітою. Це йому вдалося, і він записався до Київського університету. Поскільки він не міг представити документа про дворянство, то зарахований був не дійсним студентом, а вільним слухачем. Але ще в гімназії трапилася з ним подія, що стала поворотним пунктом в його житті і призначенням у його долі. У "Споминах про Костомарова" він розповідає про цю подію так: "Миколка (Костомаров), як ми всі, вихованці загально-російських шкіл, напочатку упосліджував, не хотів знати "хохлатчини" і мислив мовою Пушкіна. Але з нами обома, у двох значно віддалених точках України, трапився знаменний випадок. Йому в Харкові потрапив до рук збірник українських пісень Максимовича з 1827 р., а мені в Новгороді-Сіверському також випадково попав другий збірник українських пісень і

дум того ж Максимовича з 1834 р. Обидва ми в один день із народолюбців великоруських зробились народолюбцями українськими”.

Коли Куліш вступив до університету, він мав уже свій збірник старовинних пісень, переважно тих, що їх співала його мати. На цьому ґрунті він скоро заприятелював з тим же проф. Максимовичем. Захоплення народньою творчістю не покидало його все життя, він пильно збирав і вивчав її. Через бідність Куліш не скінчив університету, а став учителем спочатку в Луцьку, потім у Києві, Рівному і в Петербурзі. Глибоке знання українського фольклору, спільні інтереси й почування зблизили Куліша з Костомаровим і Шевченком, які в цей час (1846 р.) були також у Києві. Як ми знаємо, це привело до заснування ними Кирило-Методіївського Братства. В січні 1847 р. Куліш одружився з сестрою свого друга по університету Олександрою Білозерською. Вірна й чужа дружина багато помагала йому в його злигоднях після арешту й розгрому Братства, особливо ж під час трьохрічного заслання в Тулі. Після звільнення в 1850 р. Куліш перебував якийсь час у Петербурзі, заробляючи на життя журналістикою, а більше в Україні. Тут збирав етнографічні матеріали, вивчав їх і писав твори. Так були написані “Записки о южной Руси”, “Опыт биографии Гоголя” (1854 р.), “Чорна рада” й інші. Але турботи про видруккування творів, поглиблене вивчення матеріалів до своїх праць по бібліотеках і архівах вимагали його присутності у великих містах, а цензурні утиски — спеціально в Москві й Петербурзі. Тому часто виїжджав туди для продовження праці. В роках 1864-1867 працював у Польщі при намісництві як “директор духовних справ”. Добре оплачувана посада директора потрібна була, щоб розплатитися з боргами і поправити матеріальний стан. Але ця служба, а також деяка зміна в ідеологічних поглядах, привела до розходження з українським громадянством, з бувшими друзями й однодумцями. Доживав свого віку на хуторі в Мотронівці, майже самотній, у оточенні своєї дружини та книг. Помер 2-го лютого 1897 р.

ХАРАКТЕРИСТИКА П. КУЛІША

Нелегко характеризувати П. Куліша, особливо на тлі тогочасних суспільних і політичних відносин. Одне з певністю стверджують усі його дослідники: його високу ідейність. Єдина ідея при свічувала йому все життя — і ця ідея була служіння своєму народові. Він був фанатиком своєї народності. Росіяни Пипін і Спасовіч називають його “найбільш ревностним захисником малоросійського інтересу в літературі”. Слід підкреслити при цьому його щирість і непогамовану вдачу. Ні на кого й ні на що не зважав Куліш, а йшов дорогою, яку вказувала йому його ідея й розуміння справи. Українські великі пани, до яких Куліш часто звертався за допомогою, щоб видати свої праці, часто чули від нього терпкі слова. Недарма вони називали його “гарячий” Куліш. В літературі маємо кілька характеристик П. Куліша. Ось проф. М. Слабченко в статті “До історії відносин між Кулішем та Шевченком” пише: “В нас

Павло Куліш

до Куліша виробилось якесь недостойне відношення. Мають свого видатного письменника і великого діяча за якогось легкодуха, що не мав сталих поглядів, міняв їх дуже часто, був людиною капризною, слабовільною, підлягав впливу завжди. Ледве не єдиним і то досить уміркованим оборонцем Куліша являється покійний проф. М. Дашкевич. Розуміється, експансивність натури Кулішевої не можна не брати під увагу. Але погляди Куліша, які б вони не були непевні, не являються непередуманими, скороспілими... Куліш виношував свої погляди, свої думки дуже довго. Провинність його хіба тільки у великій суб'єктивності”²).

Д-р Пуллой, добрий знайомий Куліша зі Львова, називав його “освіченим гетьманом України, безбоязненным архистратигом України і Галичини, що стояв вірно не по стороні сильних світу цього, а по стороні підневоленого і гнобленого народу”.

Може, найбільш влучно характеризує П. Куліша М. Костомаров у статті “Про козаків”. “За своїм характером Куліш надто захоплювався всім, над чим працював, і не здатний був до спритного благоразумія. Його міркування й присуди відзначались “перехватом через край”, що буває з людь-

ми, які й любити й ненавидіти можуть до кінця, до того ж мав надмірне самолюбство".³⁾

Найближчий до нас і найбільш солідний дослідник проф. В. Петров називає Куліша "парламентар без парламенту, лідер без партії, громадський діяч без трибуни, журналіст без журналу, людина великих плянів і великих підприємств без матеріальної бази, з обмеженими можливостями"⁴⁾.

Одним словом, П. Куліш був людиною великого формату, великих здібностей і задумів, але не мав під собою ґрунту, не мав можливості розгорнути всі свої сили через умови політичного поневолення України та байдужість і нерозуміння тогочасної української громадськості.

Слід особливо підкреслити працьовитість Куліша і невтомну енергію. У листах до знайомих він писав: "Природа створила мене дивно: як би не розстроїли мене зовнішні невдачі, із душі моєї піднімається сила, яка відновлює постійну гармонію". "Працюю я постійно — це нормальний мій стан. Інакше я пропав би від скуки. Нема життя без праці, а я — через час після беззмисовної розмови уже скучаю"... "Завжди день видається мені коротким. Лягаю спати й нетерпеливо очікую ранку". (1855 р.). Ще в останні роки життя він писав: "І останні мої хвилини віддам якщо не праці, то благородним задумам і заповітам... Я зайнятий вічно і почуваю себе боржником у всіх тих, кому належало б уділити увагу. Нема коли жити на світі!"

А в листі до Юзефовича в 1854 р. писав, що хотів би видати свої "Записки..." українською мовою, хоч то буде дорожче. При цьому додає: "А що ж робить, коли земляки забули читати по-своєму? Уже коли я їх не навчу, то не навчить і лисий дідько. А що щиро працюю, то нехай мені Бог так у царстві небесному заплатить!... Аби мені Бог помагав, а покажу я всю нашу старовину, як на картині, почавши од Львівського Братства аж до Кальниша і Головатого. Коли вже славить Русь перед чужоземцями, то отут її славить".

Завжди був твердий і непохитний у своїх переконаннях. Під час служби у Варшаві новий його начальник Соловійов, кар'єрист і інтригант, запропонував йому в пресі засудити свої українофільські симпатії, в противному разі мусів би залишити службу. І хоч це для Куліша означало "піти з торбою", він вибрав останнє, бо вважав для себе безчестям відмовлятися від своїх переконань. А з приводу призначення кн. Шаховського цензором у Москві писав: "Будьте на новій посаді силою, а не знаряддям сил. Це вам заповідає людина, яка, не дивлячись на ницість свого походження, свого маєтку і освіти, була сама силою".

Завзятість у праці Куліша підкреслює й проф. Петров. "Куліш завсіди намагався робити всю справу сам. Він завсіди почував себе остільки міцним і дужим, що не шукав допомоги в будь-кому"⁵⁾.

Ця завзятість Куліша подивудітна тим більше, що він не мав перспективи. Не було конкретного попиту на його українознавчі праці. Тогоча-

сна громадськість жила іншими інтересами, які йшли по лінії "общої" цареславної Росії. Тож треба було будити байдуже українське панство, бо тільки воно могло дати засоби на видання нових праць. "Хлопочимо в міру своїх сил і на що? Не знаємо сами, для чого все це", — писав Куліш у листах (1855 р.). Отже це праця в "може бути", а така безперспективна праця можлива тільки при наявності великої моральної сили і віри у свій народ.

СВІТОГЛЯД ТА ІДЕОЛОГІЯ П. КУЛІША

Глибоке вивчення фолкліорних документів нашого народу переконало Куліша, що основне, чим керується наш народ, до чого він прагне — є шукання Вищої Правди, намагання здійснити Царство Боже ще тут на землі. Цю характерну властивість українського народу неоднаразово пригадує Куліш і в своїх поезіях:

"Ой не мали ж ми поради,
Ні науки, опріч правди:
Мов свята небесна сила,
Вона серце нам живила,
Як на світі жити вчила,
Від напасти боронила...
Всеж то правда поробила,
Наша предківська сила..."²⁾.

Основою й джерелом такої правди мусить бути чисте серце людини. В листі до Юзефовича він писав: "Знав Господь, що з нами діє і на які вчинки, на які подвиги готує. Загартувалось серце наше в бідах і напастях і сіяє душа наша "яко злато семерицею іскушено". Шукай чого іншого по тих Суздалях, Пскових та Тамбових, а щирого серця, а душі святої не забивайсь шукати на чужину, — не знайдеш нігде такої, як дома". Тож і для своєї доби й своїх сучасників Куліш радить прагнути того, чого й предки прагнули: "святої душі й щирого серця". Філософія серця властива нашому національному світоглядові й нашій філософії. Видатніші наші мислителі як Сковорода, Юркевич, Гоголь, Куліш, а навіть "реаліст" Франко підкреслюють особливе значення культу серця. П. Юркевич має навіть спеціальний трактат на тему серця, де, між іншим, стверджує, що "кращі філософи і великі поети усвідомлювали, що серце їх було дійсним місцем народження тих глибоких ідей, які вони передали людству; свідомість же, якої діяльність зв'язана з функціями органів чуття і головного мозку, надавала цим ідеям тільки яскравість і визначеність, властиві логічному думанню".

Тож так і Куліш в листі до своєї дружини в 1857 р. писав: "Треба угоджати тільки Богові, а Бог говорить нам через наше серце. Хто серце своє очистить од усякої скверни, той зробить його храмом Божим". "Царство Боже в нас самих єсть. Хто не має переконання, що поза ним нема щастя, тому даремно шукати його. Моральне й розумове самовдоволення — оце щастя! Ніякого іншого нема, а тільки мрія про славу... Життя само по собі щастя, в якій би формі не сприймати його". "Хто умів насолоджуватися в душі часті-

ше й більше за других, той і є мудрець, той зрозумів цінну життя. Стану вчитися кротости й уміню ні на кого й ні за що не гніватися". (Лист до Н. Білозерського).

Ідеали національного світогляду — здійснення Царства Божого на землі, побудова справедливо-го суспільного ладу, в якому панувала б любов і братерська згода, сприйняв і собі Панько Куліш. Він, талановитий син свого народу, ствердив їх як позитивне надбання свого народу.

"Ой тим ми на світі
Здавна держимося,
Що втеряти тільки правду
Одну боїмося".

(До братів на Україні: "Досвітки")

Проф. В. Петров стверджує, як головну тезу Кулішової ідеології: "простий люд варт, щоб ми його образу подобилися"... Джерелом його наукових і літературних студій "була чиста любов до людини, до її простого сільського життя". Цієї за-сади Куліш придержувався впродовж усього жит-тя. Мінялася тактика й розуміння самої ідеї, як краще бути корисним народові, але сама ідея лишалася незмінною. На початку, в 40-х роках, Куліш, ідучи за духом часу, беззастережно іде-алізував свій народ і його минувшину. Пізніше в наслідок поглиблених студій архівних історич-них документів, особливо в польських архівах, приходить критична оцінка минувшини, особливо козаччини. Засуджуючи місцями (в "Історії воз-соединенія Русі") козаччину, він "перехватив че-рез край", за словами Костомарова. Але тут же він додає: "Якби не було в прикордонних во-єводствах нових буйтур всеволодів (козаків) — на-вчила б шляхта весь руський народ черпати шап-кою порохи перед нею і створила б державу без народу, без народнього чуття, без народньої пое-зії, — таку державу, якої сліди, на жаль і гнів, ми бачимо над Вислою. Козаки мали історичне призначення спасти народню будучину грубо реакційним способом"").

Так само в закінченні того ж 2-го т. "Возсоед. Русі", порівнюючи козаків до спольщених, вина-родовлених панських родин українських, Куліш підкреслює, що його симпатія й призначення на бо-ці отих руйнівників козаків, бо вони, а не панські роди зберегли в собі душу свого народу, його національну субстанцію.

На початку своєї громадської роботи Куліш вірив у потребу незалежного існування україн-ського народу і готовий був стати на революцій-ний шлях у боротьбі за визволення. Це були часи Кирило-Методіївського Братства. А в 70-х роках пише "Історію возсоединенія Русі", в якій обсто-ює ідею єднання в одну державу "руських пле-мен південних і північних". Як тоді, так дехто й тепер розцінює це як зраду Куліша українській справі. Але не так це було в розумінні Куліша. Я думаю, що в цьому можна прийняти авторитет-ну думку проф. В. Петрова, який каже: "Куліш виявляв себе прихильником "слиянія в одно госу-дарство южнорусского племені с северним". Ця позиція Куліша викликала багато непорозумінь:

Є. Маланюк

КУЛІШ

Гарячий день втопивсь в нічний прозорій млі.
Ти довго Шекспіра перекладав сьогодні —
І знав, що все це — в тьму, в майбутнє цій землі,
В неславу й забуття... А ніч — лунка безодня —
Дзвеніла зорями... І сторінки — по одній
Ще мерехтять в очах. — І на нічних теплі
Ти полетів у даль, туди, де вже світлів
Похмурий небосхил зорею передодня.
А хутір в сяві — казкові лаштунки,
Мов дивний Чигирин, де сплять гетьманські залі,
Де ти вигадуєш, бадьорий і стрункий,
Залізний стиль нових універсалів...
Прокинувся. І перо виводить ядом спраги:
"Народе без пуття, без чести, без поваги".

1925.

в роки, коли доводилось обстоювати національну незалежність, Куліш захищав "нравственну необ-ходимость слияния". Це скидалося на зраду... Але в "Епілозі", як і згодом в інших творах своїх, Ку-ліш весь час стояв на ґрунті ідеї превалювання "південнорусів"... Він прагне того, щоб у єдиній державі "південноруси" захопили знов те стано-вище, яке їм колись належало; він певен, що Мос-ква схилиться перед Києвом, що в єдиній руській мові знов, як колись, південноруські українські елементи переважать над північними великорусь-кими"... А в листі з 1857 р. до московського зна-йомого Плетньова пише: "Люблячи пристрасно Малоросію, я люблю якраз те, що саме і єсть вла-стива Русь". — "Формула двозначна, — додає проф. Петров, — але виявляє суть Кулішевої дум-ки. Для Куліша Україна, Київська Русь, а не Мос-ква й не Московська Русь є справжня Русь, і Ки-єву, а не Москві належить бути центром відро-дженого слов'янства".

То інша справа, що Куліш не розумів чи на-лежно не оцінив сили московського імперіалізму і в цьому прорахувався. Але нам тепер це видні-ше після новітнього й багатого досвіду бурхли-вого 20 ст. Цього досвіду ще не було за часів Ку-ліша, як не була ще тоді перевірена можливість мирного співжиття і розвитку двох національних культур — української й російської. Неможли-вість такого сумісного розвитку Києва й Москви побачило наочно тільки наше покоління.

Отож з революційного шляху Куліш зійшов і вдарився в аполітизм. Московські репресії зро-били своє діло. Але це стосується не тільки Кулі-ша. Аполітизм і культурництво — то був "дух часу" 19 ст. Бо, здається, чи не В. Антонович ви-суває теорію бездержавности української нації, приписуючи їй тільки "інстинкт громадськості", стремління побудувати найкращий справедливий суспільний лад. Відомо, що Кулішеві було забо-ронено друкуватись, і коли щось появлялось із його праць, то під псевдонімом. Куліш сам визна-чає себе після катастрофи 1847 р. як людину, що "вискочила з рейок", людину без власного імени, під доглядом. "Псевдонімність і вся плутанина

псевдонімного існування стає поволі виявом його душі. Те непевне, невиразне становище, що в ньому опинився в 50 р. Куліш, залишає глибокий слід на психіці Куліша, вносить у неї нові риси, накладає своєрідну печать... Події 1847 р. зліквідували Кулішеву політичну активність. У Кулішевому листуванні до 1857 р., власне кажучи, сливе нема листів на політичні теми... Хуторянство з його ізолюваністю означало відхід від політики й громадського життя", — так характеризує зміни в Куліша проф. Петров⁸).

ЗАСЛУГИ КУЛІША

В чому ж заслуга Куліша перед рідним народом? Ця заслуга полягає у вивченні свого народу; він глибоко розумів вагу національного самопізнання. "Поки не з'ясується нами пройдений уже нами шлях, до того часу ми раби, позбавлені самосвідомості (а в цьому, власне, й полягає рабство); до того часу ми не знаємо, що і як нам робити, а це означає, що свою будучину допускаємо влаштовувати комусь другому"... "Діяння предків наших, які б вони не були малі чи великі, ганебні чи похвальні — незбитно будуть панувати над судьбою наших дітей і внуків, подібно таємному, неухильному гороскопу. Постараємся за всяку ціну "зрозуміти істину", хоч би навіть ціною умалення на погляд тих, чії предки, за свідомством гідних істориків, були незаплямлені лицарі"⁹). Він уважав першим завданням народнього діяча — поета, літератора, історика, видавця — "передати світові пам'ятки духа народнього", бо ж саме в творчій духовній діяльності здійснюється самоусвідомлення нації. "Самоусвідомлення ж національне, то й є національне самотвердження".

З приводу виходу з друку "Записок о Южной Русі", Куліш пише до І. Аксакова (лист 3. 5. 56 р.): "Записки о Южной Русі" друкую з насолодою — не тому, що в них є моє, а тому, що передаю світові пам'ятники духа народнього, яким, по-моєму, нема ціни! Наша громадськість звикла пов'язувати з розумінням української словесности розуміння якоїсь неписьменности й розтрюпаности, що й справедливо. Потрібно дати їй до рук книгу, яка б ні скільки не була гірша за німецькі чи англійські видання, у якій було б видно глибоке знання справи". У Куліша був задум видати цілу енциклопедію, розраховану на 12 томів, щоб охопити чисто все українське життя в цілому. Але з цього задуму здійснив лише два томи. Ці "Записки" є дійсно безсмертний пам'ятник українського народу, свідомство високої моралі його духа. Т. Шевченко так оцінив їх: "Такої книги, як "Записки о Южной Русі", я ще з роду не читав та й не було ще такого добра в руській літературі". А в листі до Кухаренка каже: "Розумна й щира книжка. Такої доброї книги на нашому язичу ще не було друковано. Тут живо вилиті і кобзар, і гетьман, і запорожець, і гайдамака, і старожитна наша Україна як на долоні показана".

Після "Записок" Куліш робить заходи про дозвіл видавати журнал "Хата" про "южноруське"

життя: словесність, історію, етнографію, сільське господарство — без політики. Цензура не дозволила. Починаючи з 1869 р. задумує видання цілого ряду українських збірників з метою народнього самопізнання. Він підкреслює: "З цих перших дослідів різних людей, які займалися дослідженням Южної Русі, відчувається, що джерела, на які натрапило наше піонерське покоління, дадуть після нас роботу мільйонам других, без сумнівів більш могутніх і щасливих діячів. Це праця систематична для вчених і літераторів".

Як я вже зазначав, П. Куліш був свідомий ваги тієї праці, яку взявся провести: вивчити свій народ, його історію, розкрити шляхи поступу його й тим самим визначити шлях у майбутнє. Він намагався, таким чином, дати паспорт своєму народові, щоб він мав своє власне обличчя серед інших народів і відповідну пошану. Свідомий цього завдання, він писав до Шевченка в 1857 р.: "Почали ми з тобою велике діло, — треба ж його так і вести, щоб була нашому народові з наших речей шаноба".

Перебуваючи в своєму хуторі коло Оржиці (на Полтавщині) на початку 50-х років, збирав етнографічні матеріали для своїх "Записок". В листах до знайомих він писав: "Я до такої міри зайнятий своєю малоросійською роботою, що рішуче відмовляюсь од Петербурга й поїду туди хіба друкувати. Весною хочу почати подорожувати, щоб якнайліпше вивчити Малоросію. Це наше діло й соромно нам його не виконати".

З болем в серці пише Куліш про національний занепад України, а особливо провідних людей її, в листах до О. Милорадович в 1857 р. "Боже мій! Скільки в нас добра на Україні, і ніхто тому добру ціни не знає, бо закидана рідна сторона наша всякою негіддю, которая всюди в вічі лізе, куди ні обернешся. Тим то й трудно добро в нас ізнайти, а знайшовши одділити його од негідді і добрим розумом ціну йому зложити... Порідшало вас, земляки мої, на Україні, перемішались ви з усяким язиком, а найбільш між тими, котрі повинні б перед вести, вийшло з них таке, що ні до якого плем'я не пристануть: чужоземці в рідній стороні, чужоземці і всюди, де не появляться. Бо живе німець по-німецьки, турок по-турецьки, англичанин по-англійськи і москаль по-московськи; тільки наш брат, українець, носить навиворіт свою одіж. Підбита, бачте, московською китаюкою, або німецькою чи французькою матерією; то що вже лице проти підбою... Сили общественної тепер немає. Все перемоскалилось, рідного краю ніхто не знає і ціни йому не зложить".

Отже все зло в тому, що "рідного краю ніхто не знає", не вивчає його, а тому й не знає його потреб і справжніх шляхів його поступу, властивих тільки йому. Все "перемоскалилось", цебто, не знаючи себе, своїх національних особливостей, стало на службу чужим інтересам, чужим ідеологіям, намагаючись прищепити їх своєму народові. А це несе руйну рідному краю.

З метою розбудити своїх земляків Куліш задумує написати українську історію українською мовою і при цьому зазначає: "Дуже замислювате діло, але мені хочеться зробити все для мене можливе, щоб хоч спроба до того була показана суддям нашої народности". (Лист до О. Бодянского).

РОЗУМІННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ П. КУЛІШЕМ.

Поставивши собі завдання вивчити свій народ, Куліш безперестанно працював над цим усе своє життя. Пильно вивчав уже відомий на той час фолклор, сам збирав його, вивчав джерельні історичні матеріали, літературні твори й т. д. Внаслідок пильного вивчення такого багатющого матеріалу П. Куліш мав своє розуміння рідного народу. Перед ним розкрилась історична місія свого народу. Ця місія мала, загально кажучи, не матеріальний, а духовий характер. Як і інші в його час, Куліш уважав, що завданням українського народу не є побудова своєї власної держави і стремління досягнути якнайвищий матеріальний добробут. Головним завданням було шукання Правди Божої й стремління здійснити Царство Боже тут, на землі, в повсякденному побуті. В листі до багатого дідича Галагана з 1857 р. він писав: "Дух нашого плем'я, дух людськості, дух Богочоловічності виявив уже себе поважними і праведними художніми лицами, як от батько і мати Марусині у Квітки, як от Катеринині батько й мати у Шевченка, як от Кирило Тур і "Божий чоловік" у мене... Не говоріть же мені, що се ідеальність наших писателів виновата. Ні, мій голубе! Єсть нерушимий закон правди в душі у всякого поета, не здолає поет самохіть піднятися вгору душею: піднімає його дух рідного плем'я, а не буде рідне плем'я оправданієм його лиць художественних, не припадуть вони й до душі

мирові. Нєсть льсти во язице моєм — от вам де-віз усякого великого поета". Тепер, після досвіду 1-ої половини 20 ст., ми розуміємо помилки наших діячів другої половини 19 ст., в тому числі й Куліша. Ми переконались, що наші національні ідеали як здійснення справедливого суспільного ладу для свого народу, плекання наших духових особливостей не можна здійснити, не маючи власної держави. В рамках чужих держав всі наші зусилля в цьому напрямі нищать, а наша національна суть руйнується. Наші діячі в 19 ст. такого досвіду ще не мали.

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ П. КУЛІША

Виявляючи ось так цінності свого народу, Куліш конкретизував їх у певних ідеях, і ці ідеї, коли їх популяризувати, сами по собі вже мають колосальне виховне значення. Але є в Куліша і прямі висловлювання на виховні теми. Ось у "Записках" т. II стор. 146 він каже: "Хто не любить матері, батька або принаймні мамки чи няньки й товаришів дитинства, той пізніше не буде любити нікого. І коли наше серце не хвилюється від звуків тієї поезії, яка створила наші колискові пісні, — німі будуть для нього всі високі звуки, що спрямовують нас до добра й величі. Тому то я більш усього радуюсь тим, що в наших українках збудилась любов до рідних пісень і рідної поезії. Це певна заповідь розповсюдження моральних понять у нашому суспільстві і практика їх у житті, бо, як я сказав, не можна любити й чужого, коли не любиш свого. А без любови ніщо живе й творче не може бути прищеплене людині, і діти, яких виховують без високих моральних впливів, не принесуть справжньої користі ні своєму, ні чужому народові. Національна поезія, плекаючи в молодій душі будучої матері все чисто людяне

(Продовження на стор. 23-ій)

О. Генрі

СУМЛІННЯ В МИСТЕЦТВІ

(Скорочено)

Мені ніколи не щастило утримати мого спільника Енді Теккера в законних межах шляхетного шайраства,—сказав якось мені Джефф Пітерс...

Якось влітку стрілила йому в голову фінансова операція, за яку звичайно переслідує судова влада...

— Я надумав, — каже раз він мені, — влаштувати невелике полювання на тих, що у звичайній мові звуться пітсбурзькими мільйонерами...

Так ми вирушили в Пітсбург... Вештались ми по місту три-чотири дні і все націлювались. Кількох

мільйонерів ми вже знали з обличчя.

Якось увечері Енді не з'явився на вечерю, а повернувся лише біля одинадцятої й просто до себе в кімнату.

— Підсік одного! — сповістив він. — Двадцять мільйонів. Нафта, ливарні, нерухомості, натуральний газ. Приємна людина, не чванькуватий. Увесь свій маєток здобув за останні п'ять років. Тепер наймає різних професорів, щоб навчили його літератури, мистецтва й подібних дурничок... Я чомусь сподобався йому з першого погляду,

і він запропонував мені пообідати вдвох. Я погодився, і ми пішли на Діамантову авеню у ресторан, сіли за столиком, пили тремтючий мюзель, їли рагу з устриць, а на закуску яблучні оладки.

Потім він побажав показати мені своє парубочке помешкання на вулиці Свободи. Мешканнячко з десяти кімнат... Він сказав мені, що йому влетіло у вісімнадцять тисяч облаштувати цю резиденцію, і я йому цілком вірю. А в одній кімнаті образів на сорок тисяч, у іншій різних дивовижок і старовиностей на двадцять. Його прізви-

ще Скеддер, має сорок п'ять років, вчиться на піаніно, а його нафто-трест дає щоденно по п'ятнадцять тисяч бочок нафти.

— Що ж, — відповідаю я, — це все гарно, але що нам з того! До дідака нам його образи і нафта.

Енді замислившись сидить на ліжку.

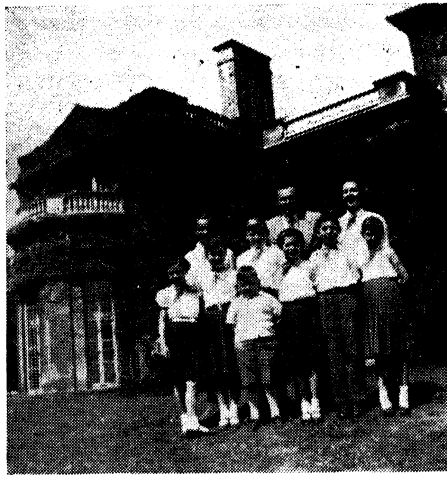
— Ні, — оголошує він, — ця людина не звичайний негідник. Коли він показував мені шафку із старовинностями, його обличчя палає, як півч з коксом, потім він витягнув собі таку річ, — відразу помітно, що щось надзвичайне. Каже, що їй дві тисячі років. Квітка лотосу, а в ній якесь жіноче обличчя... Якийсь єгипетський різьбар, що його звали Хафра, зробив дві такі дрібнички для фараона Рамзеса II. Друга десь загубилася, і її ще досі не відшукали. Антиквари винюхали усю Європу, намагаючись її відшукати, але надаремне. Скеддер за свою заплатив дві тисячі доларів.

— Гаразд, — кажу я, — для мене це балаканина. Я сподівався, що ми на те у Пітсбургу, щоб показати мільйонерам, як робляться справи, а ось вони нас повчають мистецтву...

Наступного дня зранку Енді вийшов і повернувся лише на дванадцяті годину. Запросив мене до себе, вийняв якийсь пакунок, як гусяче яйце, і коли розпакував, то виявилось, що це таке саме з слонової кости, що його бачив він у чора в мільйонера.

— Годину назад, — каже Енді, — завернувшись в одну місцеву крамничку, де продають різний припопорошений непотріб і приймають під заклад різні речі. Дивлюся, з-під якогось прадавнього кинджала виглядає ось це. Властитель пояснює, що її сюди кілька років назад привезли араби, турки або якісь інші безувіри, що мешкали внизу над рікою. Я запропонував йому за це два долари, але він чи не з очей вичитав, що це мені потрібне, бо сказав, що найменша ціна це триста тридцять п'ять доларів, а говорити про меншу ціну було б вивиривати хліб з рота його дітей. Врешті я здобув це за двадцять п'ять.

— Слухай Джефф, — продовжує Енді, — поглянь. Це та сама друга фараонова річ, що про неї казав Скеддер. Вони подібні, як дві крап-

Юний ОДУМ у Гамільтоні на прогулянці в парку, біля музею. Посередині В. Толпчий.

лі води. Без сумніву, як тільки він її побачить, то заплатить дві тисячі так швидко, як заправляє собі за ковнір серветку перед обідом. І дійсно, чому ця штука не має бути справжня? Цілком можливо, що її вирізьбив цей старий циган.

— Звичайно, — відповідаю. — Але як примусити цього нашого мільйонера добровільно набутися це?

На це Енді мав добре опрацьований план, і ось як ми його виконали.

Я роздобув сині окуляри, натягнув чорний сурдут, скуйовдив волосся і перетілювався в професора Піклмена. Я переїхав у інший готель, зареєструвався там і вислав до Скеддера телеграму, запрошуючи його прибути до мене у важливі справі, що торкається мистецтва. Менше як за годину він на ліфті злітає до мене.

— Здоров, професорунцю! — вигукую. — Що ви тут поробляєте?

Я ще більше куйовджу волосся й споглядаю крізь окуляри на нього.

— Ласкавий пане, — кажу я. — Чи це ви Корнеліус Т. Скеддер, що мешкає у штаті Пенсільванія, у місті Пітсбургу?

— Так, це я, — гукую він. — Ходімо випити з цього приводу!

— Я не маю, — це я так у відповідь, — ані часу, ані бажання займатися такими безглуздими і шкідливими розвагами. Я приїхав сюди з Нью-Йорку задля справ підпри... себто мистецтва. Я довідався, що ви маєте єгипетську шту-

ку доби фараона Рамзеса II. Там зображена голова цариці Ізиди на тлі квітки лотосу. Таких зображень було виготовлено тільки два. Одне з них вважали за загинуле. Недавно я його здобув у ломб... себто у одному маловідомому музеї у Відні. Я бажав би купити й те, що зберігається у вас. Яка ваша ціна?

— Ось так штука, професоре! — гукую Скеддер. — Невже ви знайшли це! О, ні! Корнеліус Скеддер не потребує розпродувати своєї збірки! Чи ви маєте з собою цей твір мистецтва?

Я показую. Він уважно розглядає.

— Так, ваша правда, — каже він, — це дійсний дуплікат моєї. Ті ж самі закрути, ті самі риси. Знаєте, що я зроблю? Я не продам, але куплю. Даю вам дві тисячі п'ятсот за вашу.

— Ну, якщо ви не продасте, то доведеться мені продати, — кажу я. Я не люблю гаяти часу й таки сьогодні повертаюся до Нью-Йорку, щоб в акваріумі виголосити прилюдну доповідь.

Скеддер випикує чека, відсилає його вниз, там в конторі готелю його розмінюють, а я беру гроші та їду до Енді в його готель.

Енді крокує по кімнаті й все поглядає не годинника.

— Ну? — питає він.

— Дві тисячі п'ятсот, — кажу я. — Готівкою.

— Нам залишається лише одинадцять хвилин, — каже він, — потяг зараз відійде. Хапай валізку й драла!

— Не потребуємо поспішати, — відповідаю. — Справа була чесна, а якщо наша єгипетська річ навіть підроблена, — то це так швидко не виявиться. Це вимагає часу. Скеддер ніби певен, що це справжня.

— Вона й є справжня, — каже Енді. — Вона його власна. Вчора, коли я оглядав його збірки, він вийшов на хвилину з кімнати, а я й хапнув до кишені ось це саме. Бери ж валізку — і втікаймо!

— То чого ж, — кажу йому, — ти наплів мені, ніби знайшов цю другу в антиквара-закладника?

— Ех, — відповідає Енді, — щоб вшанувати твою чесноту, щоб тебе сумління не гризло... Та ходімо ж, ходімо!

КНИЖКИ**"ВОЛОСОЖАР"**

літературно-мистецький популярний альманах, стор. 88., вид. об'єднання українських письменників "Волосожар", Нью-Йорк - Філадельфія.

Найістотношою ознакою альманаху є його озлобленість. Озлобленість супроти всіх і всього. Необізнаний з персональними інтригами, що існують в нашому, як зрештою і в кожному іншому літературному середовищі, читач здивується: звідки ця озлобленість, на що спрямована? Загадка нескладна. Імена, що домінують у альманаху, це здебільша "непризнані" або "ображені", вірніше те і друге одночасно. Конгломерат доповнюють ті, що не змогли вжитися в нових умовах, як от Ситник, що недвозначно тужить за комсомолом та прогайновою можливістю бути орденоносцем. Ні один скількинебудь значний письменник (передрук з Осьмачки та бібліографічна нотатка В. Чапленка не міняють загальної картини) не виступає в альманаху, бо всі вони, мовляв, бездари, графомани, нікчемності й т. п. До нікчемностей зараховано В. Барку, В. Шереха, В. Державина, Л. Лимана, О. Веретенченка, Я. Славутича, І. Качуровського, П. Карпенка-Криницю та багатьох інших. Хто ж добрий? Добрі автори альманаху: І. Манило, О. Рань, Ю. Буряківець, М. Ситник, Г. Діброва, М. Щербак. Незрозуміло, чому в цю теплу компанію попали цікавий назагал письменник В. Онуфрієнко та поважніший віком і літературним доробком В. Чапленко. Ніде не зазначено, хто редактор цього бойового видання, але його культурний рівень, а також кількість творів І. Манила не роблять цю загадку особливо трудною до відгадання.

Рівень творів альманаху може характеризувати такий уривок:

"Що це у вас, Пилипе Зосимовичу, ніби сморід у хаті? Мов би так з відходка, вибачте..."

— Який ви, земляче, настирливий і цікавий до всього. Це ми заощаджуємо долари й воду... воду й долари... Воду в мушлі не спускаємо цілий день, а коли стане вона повненька, коли вже вся родина, ну, знаєте..., тоді й воду спускаємо, промиваємо все честь честю".

Це "сатира". Критика репрезенто-

вана рецензією М. Щербака на збірку якогось В. Савчука, в якій (рецензії) М. Щербак вихваляє "свіжі" образи "здобутій волі цілувать уста" та "завила наузбіч". Не знати, чи Щербак справді вірить, що це свіжі образи, чи глумиться з автора. Від цих "образів" справді можна "завити наузбіч". А рецензія О. Раня на творчість І. Манила — це суцільний панегірик і одночасно вершок критичної безграмотності, що читається як своєрідна, бо не свідомо писана, гумореска.

Ніякого жару, окрім жару до обплювання всіх і всього, що немиле, у "Волосожарі" немає. А одним плюванням, хоч би й темпераментним, далеко не заїдеши.

М. Шлемкевич, "ГАЛИЧАНСТВО", стор. 120, видавництво "Ключі", Нью-Йорк, Торонто.

З почуттям справжньої приємності читається ця невеличка, але знаменна книжка. З думками автора можна погоджуватися або не погоджуватися, але не можна заперечити їх актуальності, їх об'єктивного, позначеного справжньою культурністю, тону. Це тим знаменніше, що у списку осіб, які вможливили своїми датками появу книжки, зустрічаємо й таких, що цілу свою діяльність спрямовують не на те, до чого кличе їх автор книжки, а радше на цілком протилежне. Це знову тим знаменніше, що автор — галичанин, який може дозволити собі сказати ближчим землякам те, чого вони ні від кого іншого, а надто наддніпрянця, не захотіли б слухати.

Наше суспільство, як і всяке інше суспільство, не любить критики. Публіцисти, що іноді відважуються говорити неприємну правду — І. Багрянний, Ю. Шерех — вже віддавна стали зненавидженими тими, кого на еміграції більше і хто в силу цієї більшості формує т. зв. громадську opiniю. Пишучи свою книжку, д-р М. Шлемкевич мабуть знав, що ризикувє попасти під обстріл ось цієї "громадської opinii", але надто болючими були для нього проблеми, які порушив, щоб бо- ятися неминучих закидів, а до того ж він, мабуть, пам'ятав і слова Жака Франсуа Мілле: "Я волію нічого не сказати, ніж говорити немічно і боягузливо".

Проблему психологічного формування двох віток нашого народу —

наддніпрянців і галичан, що її розглянув у своїй книжці д-р М. Шлемкевич, можна було б обговорювати широко, хоч і мало правдоподібно, щоб в еміграційних обставинах це обговорення дало якісь практичні наслідки. Тим не менше книжка д-ра М. Шлемкевича — цікава й вартісна поява, а до його висновку про неминучість формування нового психологічного типу справжнього українця-соборника можна додати хіба лиш те, що чим скорше це станеться, тим краще.

Д. Донцов, "ВІД МІСТИКИ ДО ПОЛІТИКИ", видання СВУ, Торонто, стор. 60.

Ми одержали аж два примірники цієї книжки, отже обійти її мовчанкою не годиться. Що нове вносить це видання у творчість д-ра Донцова? Нам здається — нічого. Це та сама нетерпимість, "сердитість" до інакомислячих, що позначає творчість д-ра Донцова вже понад десять років. Вітри історії прошуміли над головою цього видатного колись публіциста, не зробивши на нього жодного впливу: він і сьогодні пише так, як за часів нацизму: всі лиха світу від ненависних жидів і москалів.

Ми не схилили применшувати нещастя, що їх принесли Україні росіяни ("москалі"). Не відзначались і за малими винятками не відзначаються прихильністю до України й жиди. Все це, звичайно, вірно. Але вірно також і те, що завжди легше звинувачувати у своїх нещастях когось, ніж самих себе.

Якщо справді, як твердить д-р Д. Донцов, ми кришталеві чисті, побожні й порядні, у противагу підступним, ненавидячим усе чуже й інакше "москалям і жидам", то звідкіля ж узявся серед нас проповідник ненависти д-р Донцов? Чи, можливо, в цьому грає певну роль "містика" його не надто українського прізвища? Нам здається, що визначування ворогів по їх національній приналежності — це рудимент не дуже мудрого минулого. Вороги наші не "жиди і москалі" в цілому, а тільки ті з них, що вороже ставляться до ідеї української державності. Таких тимчасом більшість, а це ознака того, що їх власні Донцови, на жаль, мають серед них більший вплив, ніж їх Герцени й Рилеєви. З ворогами доведеться битись — це ми знаємо й

без містики Донцова. Але ми не бачимо ніякої користі у творенні собі ворогів із наших потенційних друзів серед жидів чи росіян — тобто в тому процесі, що його інспірують брошури типу згаданої.

По прочитанні праці д-ра Донцова нам стало зрозуміло, звідкіля така "заумно-містична" мова в заклику торонтонського осередку СВУ, що його (заклик) взяла на кпини вся культурна українська преса. Це термінологія згаданої брошури! Характерне й те, що читаючи цю брошуру, ми не могли позбутись враження, що вже читали щось подібне. Але що? Нарешті пригадали. Це була "Кожен повинен знати" — антисемітська, вкрай безграмотна й сумбурна книжка Сидора Запорожця. Симптоматична єдність в думанні малограмотного колишнього колгоспника і як-не-як знаменитого публіциста!

Богдан Бойчук, "ЧАС БОЛЮ", поезії, стор. 64, видавництво об'єднання українських письменників "Слово".

Не багато книжок доводилося читати нам з таким тяжким почуттям, як цю. Вже по двох сторінках хотілося відкласти цю макабричну збірку набік і не заглядати до неї ніколи. Але фірма письменницького об'єднання "Слово", що об'єднує як-не-як видатніших наших письменників, спонукала прочитати її до кінця. Все ж таки цікаво було знати, які літературні якості посідає ця книжка, що її апробувало "Слово".

Ми читали її уважно, мабуть у важніше, ніж вона на те заслуговує. Єдиний скількинебудь людський вірш у ній — це "Пісня" на стор. 11-тій. Все решта — це якесь безладне нагромодження словесних брил, паталогічне копірвання у бридотах життя. Немає в збірці ні одного вірша, в якому не було б слова "кров", "рани", "червоний біль", "скривавлені уста", "передерте горло", "ложе смерті", "червоний кашель", "конання" й т. п. Ось неповний випис цих улюблених автором слів і образів з кількох сторінок: "жовті руки", "кістяк", "цілункі смерті", "кульгава підлість", "чорна кров", "у горлі кулак", "мертві уста", "смертне пручання", "червона рана", "губи, передерті криком", "черви", "холодні ґрати", "спалені уста", "кров! і кров! і кров!", "брудне лахміття роз'іда-

ють рани", "повільне умирання", "щілина смерті", "іржавий регіт", "струпи", "у грудях смерть", "холодні краплі крові", "зимні уста", "чорні сльози", "чорний піт", "божевілля", "безтяма", "безглуздя", "маски смерті", "розбиті груди", "висохлі серця", "спітнілі шиї", "невилічимі рани", "сині трупи", "мертві дні" і т. д.

Так, так, ми згодні, що сучасна доба жорстока. Ми згодні також, що про це потрібно писати. Все питання тільки в тому — як? На це "як?" є універсальна відповідь: так, щоб писане було мистецтвом. На жаль, писання Б. Бойчука жодних прикмет мистецтва не посідають. Автор цих рядків без жодного бахвальства міг би строчити по десятку або й більше таких "поезій" щодня. Адже в них не дотримано навіть елементарних правил поетики. Це недбале нагромодження слів з метою когось вразити, злякати. "Він лякає, а мені не страшно", — казав колись Л. Толстой про творчість Л. Андреева. Нічого іншого, крім огиди, ця вкрай неестетична творчість не викликає.

Обкладинка книжки відповідає її змістові.

Ігор Качуровський, "ШЛЯХ НЕВИДОМОГО", оповідання, стор. 155, видавництво об'єднання українських письменників "Слово".

І якою ж теплою, людською, якою талановитою виступає на цьому тлі збірка прози І. Качуровського "Шлях невідомого!" Автор зовсім не силкується показати чи сказати щось надзвичайне. В дванадцятьох оповіданнях, що складають збірку, він спокійно оповідає про те, що бачив і крізь що пройшов його герой — один з численних невідомих, що простували в усі напрямки, всіма дорогами нашої землі в страшні воєнні роки. Герой цей зовсім не подібний на героя у прямому розумінні. Він звичайна сіра людина, колишній студент, що в обставинах советської, а пізніше окупаційної німецької дійсності зумів лишитися самим собою, зберегти в собі не захитані нічим світоглядні принципи гуманістів кінця 19-го та початку 20-го століть. Через це герой здається іноді старомодним, анахронічним — але яка ж віра у свою правоту, яка віра в підставову гідність людини почу-

вається в його словах і вчинках! На цю тему взагалі і про книжку Качуровського як про мистецький твір зокрема можна було б більше говорити, що ми й зробимо згодом, а тимчасом зазначимо, що книжка ця зустріла майже одноставне призначення читачів і фахової критики, і її, без сумніву, можна вважати найцікавішою літературною появою минулого року.

Т. Осьмачка, "РОТОНДА ДУШОГУБЦІВ", оповідання, стор. 364, видавництво не зазначене.

Признаємося щиро, що нам тяжко рецензувати цю книжку. Значно тяжче, аніж будьякий інший твір Т. Осьмачки. Книжка ця настільки контроверсійна, що її можна хвалити й гудити з однаковою рацією. Щоб внести певну ясність у розгляд книжки, треба відмежувати її літературно-мистецькі прикмети від прикмет не-літературних, тобто те, що Осьмачка створив як мистець від того, що вийшло з-під його пера в силу особистих — або й інспірованих кимось — політичних антипатій.

Перший розділ, або як Осьмачка називає перша глава книжки, вражає винятковою штучністю. Видно, що автор не знайомий з середовищем, про яке пише. Натомість дальші розділи — це той самий сповнений болю, той самий пристрасний, непокірний Осьмачка, якого знаємо із "Старшого боярина" та "Плян до двору". Є у книзі місця — багато місць — що вражають експресією вислову й образу, якоюсь майже містичною моторошністю, а передовсім тією властивою лише Осьмачці наснагою трагізму й приреченості, що виправдує назву книжки.

Осьмачка знає й любить село. Ті місця книжки, де він пише про село — найкращі. Мабуть із надмірного сентименту до села він вживає не лише у мові дієвих осіб твору, але й у власній мові слова типу "шохвер", "чамайдан", "ліворвер" і т. п. Може він, як каже один критик, і ризикує письменницькою репутацією, демонстративно ігноруючи культуру мови, — але це не міняє факту, що в цілому це надзвичайно талановита, гостро антибільшовицька книжка.

Рецензент.

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ

(Продовження зі стор. 19-тої)

(добросердечне) над матеріальним, готує із неї апостола добродійства не на одно, а на кілька прийдешніх поколінь. Жінка, яка кохається в поезії свого народу, переймає, привласнює його моральні переконання, до того ж висловлені в гармонійних формах. А народ у своїй сукупності є сама моральна істота і в нього то слід учитися діяльному благочинству. І за добро, взяте від нього в душу, кожний поверне йому добром із спонуки вдячної любови. В цьому, власне, й полягає ціль виховання".

Для доброго національного виховання конче потрібне перебування серед свого народу, в рідній атмосфері національного світорозуміння. Це збагнули як Шевченко, так і Куліш. "У чужому краю не шукайте, не питаєте того, що немає і на небі, а не тільки на чужому полі", казав перший. А Куліш: "А треба б, дуже треба нам, южним русинам, проживати вкупі, бо тиняючись отак по чужих землях ми одвикаєм од своїх земляків і не знаємо, як вони живуть на світі і чого їм треба. От хоть би й наші пани позавозять діток то в Московщину, то в Німеччину, та й ждуть, щоб із них був ужиток, була честь і слава рідній землі. Захопить чоловік свого щастя й нехотя, щоб попоїсти хліба з чужої печі, а вже як од свого змалечку одвикне, то не приманеш додому й пшеничними буханцями. Де зріс, туди його й тягтиме з усіма його достатками, що земляки придбали, намулявши руки"¹⁰).

Такого переконання тримався Куліш до кінця свого життя, бо ще за кілька місяців до смерти

(в листопаді 1896 р.) писав до В. Тарнавського (сина): "Нехай і дівора набирається староруського духу та й згадає "откуда пошла ссть Русская земля".

Куліш був свідомий того, що ті знання культурного доробку рідного народу, які він виявив українському громадянству, будуть добрим виховним матеріалом для майбутніх поколінь. Тому в листі до О. Милорадович 19. II. 57 р. він зазначає: "Погляньте оком духовним у грядущі часи, чи не буде мати учити сина добру і благородству по книжках моїх? Чи не зродять вони красоту помислів і діяній у молодих душах дівочьких і юнацьких на користь мирові?"

Із цих висловлювань Куліша бачимо, якого великого значення надавав він рідному фольклору для справи виховання. Бо в фольклорі, творцем якого є сам народ протягом довгого ряду віків, найправдивіше відзеркалена його душа. А пізнати душу свого народу, а через нього й себе — одне з головних завдань виховання.

(Закінчення буде)

¹) Київська Старина, 1898 р. I-III, стр. 92.²) Сборник Хар-го истор.-филолог. общества, том 18.³) Рус. старина, т. III. 1878 р.⁴) Куліш у 50-ті роки, стр. 378.⁵) Куліш у 50-ті роки. Стр. 139.⁶) Поема "Настуся". "Досвітки", 1862 р.⁷) Історія возсоед. Русі. т. II. Стр. 179.⁸) Там же.⁹) Історія возсоед. Русі. Т. II. стр. 156.¹⁰) В. Петров. "Пант. Куліш у 50 pp.", стр. 141.**З ПОНЕВОЛЕНОЇ УКРАЇНИ****КОМУНІСТИЧНІ ПРОФСПІЛКИ
В УКРАЇНІ СЛУЖАТЬ РУСИФІКАЦІЇ**

Четвертий Пленум Правління Спілки Письменників України, що відбувся 10-12 січня 1957 р. в Києві, показав русифікаторську роль т. зв. профспілок в Україні. Комуністичні профспілки в Україні служать не тільки визискові трудящих, але є також інструментом русифікації.

На Пленумі Спілки Письменників України (СПУ) виступив в дискусії член спілки Павло Усенко. У своєму виступі він сказав: "Чому керівництво профспілок в Україні відсторонилося від дійової пропаганди в широких верствах робітників і службовців надбань української радянської літератури...?" Усенко при цьому згадав 20-ті ро-

ки, коли профспілки проводили велику роботу для ознайомлення широких трудящих мас з досягненнями української радянської літератури. Він також пригадав виїзди українських письменників того часу до профспілок, спеціально організовані профспілками "тижні української книги". Він додав: "Навіть отакі збори, як цей пленум, не можна тоді було уявити собі без участі керівних товаришів з профспілок."

З дальших частин промови Усенка видно чисто вороже наставлення теперішніх керівників профспілок до української літератури. Він хотів би це змінити.

Промова Усенка недобровільно викрила русифікаторську роль профспілок в Україні. До речі, чи це не просто символічно, що на чолі Української Республіканської Ради Профспілок стоїть К. Москалець?

**Буковинський легінь
по святковому.**

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

В 20-их роках у профспілках була опозиція, бо там могли діяти і непартійні елементи. Українська опозиція діяла в тих спілках, і не дивно, що ті люди сприяли розвитку української літератури та старалися її поширювати серед трудящих. Але цей час тривав недовго. Скінчилася "українізація" і скінчилася також опозиція у профспілках.

Теперішні профспілки опановані неукраїнськими елементами, хоч вони часто й носять українські прізвища. Політика їхня полягає з одного боку у визиску трудящих, для чого профспілки в комуністичній диктатурі є одним з головних чинників. З другого боку, профспілки мають завдання провадити русифікацію українських трудящих.

Ворожість комуністичних керівників до української культури видно дуже добре з прикладу, який наводить в своїй промові Усенко.

"Якось ми провадили на одному з підприємств Києва вечір, присвячений сторіччю з дня народження Івана Франка. На цей вечір, крім нас, кількох поетів, прибула онука славетного ювіляра Зіновія Тарасівна, син славного композитора Миколи Лисенка — Остап Миколайович. Зібралися робітники і робітниця заводу. Вечір пройшов дуже цікаво, змістовно. Одне було тільки незрозумілим: чому на вечір не з'явилися керівники заводу — директор, секретар партбюро, секретар комсомольської організації, голова завкому? Видно, вони таким подіям не надають ніякого значення".

На жаль, неприсутність названих комуністичних вельмож заводу аж занадто зрозуміла. Вони неукраїнці і їм все українське цілком чуже.

Даремно Павло Усенко домагається підтримки української літератури, хоч і комуністичної, від провідників профспілок в Україні. Вони працюють для русифікації українських трудящих і пропаганда навіть комуністичної української літератури їм цілком зайва.

● ЧИТАЙТЕ!

● ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

● ПОШИРЮЙТЕ!

"МОЛОДУ УКРАЇНУ!"

Експедиція Інституту археології Академії Наук УРСР більше 2-х місяців у 1956 р. працювала в районі будівництва Кременчуцької ГЕС на розкопках староруського міста і фортеці біля села Воїнська Гребля, Градицького району, Полтавської області, на узбережжі ріки Сули. У давнину тут проходив південний кордон Русі. Колись тут точилися запеклі бої слов'янських племен з печенігами та половцями. Згадане стародавнє місто і було одним з бойових форпостів Київської Держави у безкраїх південних степах.

Археологічні розкопки експедиції зосереджувалися на укріпленій частині міста. Розкопками штучного валу і рову, які відгороджували укріплену частину міста, виявлено складну систему фортифікаційних споруд з масивних дубових клітей — тарасів, розміщених у два ряди вздовж валу і заповнених усередині землею. Ці кліті скріплювали вал і надавали більшій стрімкості його схилу. Наземна частина клітей піднімалася над землею, створюючи широкий мур, за яким розміщались оборонці фортеці. Безпосередньо до тарасів прилягали житла, виявлені в обгорілому стані. Під обваленою стелею на дощаних підлозі цих жител знайдено багато побутових і господарських предметів: цілий керамічний та дерев'яний посуд і його уламки, залишки обгорілих тканин візантійського і місцевого походження, залишки ткацького варстату, залізні побутові предмети, прикраси із скла і кольорових металів.

Здобуті матеріали і літописні джерела дають підстави ототожню-

вати розкопуване місто з містом Воїн, яке загинуло в 1186 р. від нападу половців.

На іншій ділянці будівництва майбутньої гідроелектростанції, біля с. Пенківка, Ново-Георгіївського р-ну, Полтавської обл., експедицією Інституту розкопано кілька чотирикутних жител-напівземлянок. Печі в цих землянках були складені з кам'яних плит. В одному з таких жител був знайдений набір залізних знарядь праці та зброї.

Великі розкопки провадили минулого року працівники інституту археології Академії Наук УРСР на території стародавнього грецького міста Ольвії біля с. Парутине, Очаківського р-ну, Миколаївської області. В розкритих залишках кам'яних будівель навколо міського майдану стародавнього грецького міста знайдено безліч предметів. Зроблені розкопки і наукові спостереження значно розширюють відомості про господарство і побут причорноморських грецьких колоній.

По дослідженню пам'яток ранніх слов'ян та Київської Держави на території України в 1956 р. також працювала болгарська експедиція. Вона досліджувала залишки храму XII сторіччя в м. Чернігові, могили IX—X ст. ст. поблизу с. Шестовиці, Чернігівського району, і древньоруські городища та поселення на річці Росі біля хутора Половецького, Богуславського району, Київської області, та коло с. Миколаївки, Корсунь-Шевченківського р-ну, Черкаської області.

Також були проведені дослідницькі роботи в районі будівництва каналу Північний Донець — Донбас, де велись розкопки поселень раннього залізного віку, а також розшуки численних історичних пам'яток, залишених племенами бронзового віку.

Знайдений під час розкопок речовий матеріал дає вченим чимало нових даних, що стосуються стародавньої історії, економіки й культури України. З советської преси видно, що цінніший матеріал розкопок та більша його частина перебуває вже зараз не на Україні.

А. Г.

Юрій ОДУМ виконує молитву на барвистому вечорі в Торонто.

НЕДОЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

За останній час дуже велика кількість української молоді зголошується добровільно до праці в шахтах Донбасу. Це в більшості діти тих батьків, які або перебувають в концтаборах, або розстріляні. Таких в Україні сотні тисяч. Вихід у них лише один: або добровільно зголоситися до праці в Донбасі, або чекати, коли їх вивезуть у Казахстан на цілину чи в Сибір на будову підприємств.

Головним у цьому злиденстві є те, що йому немає і не буде кінця-краю. Населення так як і за Сталіна заарештовується ночами і вивозиться невідомо куди. Особливо тепер розповсюдилася манія на закордонних шпигунів та агентів. Держкомітет безпеки розгалузив свої щупальці у всі кінці, і ніхто не певний, що його чекає наступного дня, чи не "пришиють" йому агентуру. Особливо велика підозра падає на тих, що мають якесь відношення до закордону: листування, одержання якихось відомостей про рідню, одержання з-за кордону допомоги і т. д.

БОРотьБА ЗА ЗМІСТ

Знамениту горьківську фразу: "Людина це звучить гордо" не одноразово намагались у Советському Союзі застосувати в житті. На початку 30-х років преса, радіо і театр піддавали нищівній критиці бездушність бюрократів, що не хотіли бачити людини, а бачили лише папірці.

"Людина — це звучить гордо!" — повторювалося на кожному кроці і всіма. Навіть Еренбург закликав

тоді: "Вірмо людині! Соціалізм — це, поперше, глибока віра в людину!"

Але ще не відзвучали сальви боротьби за цю "горду людину", як її почали хапати за горло, кидати до льохів НКВД, розстрілювати тисячами і топтати її "гордість" брудними чобітьми ежовських молодчиків. І горьківська фраза зійшла зі сторінок преси, як щось невірне і... непотрібне.

Аж ось Божого року 1957 вона знову вплинула на поверхню. Знову починають наспівувати на всі "гласи" — "гордість людини", боротьба з бюрократами, з "папірцями", що принижують гідність людини. Знову оголошують боротьбу за "право і честь соціалістичної людини". Український поет Сава Голованівський уболіває, що з цією "гордою соціалістичною людиною" поведатися гірше, як з псом, на залізницях, на пошті. Принижують її гідність усілякі бездушні бюрократи-кар'єристи. В боротьбі за неї виступають поети й письменники. "Людина—це звучить гордо" — криком кричить журналіст Семьонов у газеті "Известія" з 17 лютого. Він обурюється, що "гордій людині" в соціалістичній країні не можна ступити кроку без папірця, який має ствердити, що "ця людина таки справді людина". Він обурюється, що в соціалістичній країні "шестирічний карапуз", щоб мати право вступу на стадіон ковзання на ковзанах, мусить мати посвідчення з власною фотографією і з великою круглою печаткою. Він обурюється на бездушність і на хамське ставлення до людини.

Але ні Голованівський, ані Семьонов не обурюються самими джерелами, з яких виходить це хамське ставлення. А джерела його в системі, яка перебуває в страшно-му протиріччі з гідністю людини. В цій системі оборона людської гідності є злочином. Система побудована саме на тому, що принижують людину. Вона намагається вбити свідомість, що людина — це витвір Божий, що вона вільна істота, а не безвольний слуга якихось законів. Система нагляду за людиною з 6-річного віку і до могили. Отже, боротьба за гідність людини — це боротьба проти контролю партії.

Чи зуміє партія і тепер придушити цей рух, як вона придушила

його в 30-х роках? Вона намагатиметься. Але після останніх подій у самій партії — і після Будапешту! — їй це вже зробити буде тяжко. Людина навіть у "соціалістичній країні" відчуває себе людиною, і за зміст цього гордого звання вона боротиметься аж до перемоги.

ПІДРУЧНИК СОВЕТСЬКОЇ ЕТИКИ

В СССР появилася незвичайна річ — книжка про добрий тон. 114 сторінок друку, наклад 21 тисяча примірників. Автор книжки — соціолог М. С. Гордієнко. Видавець — московський університет. Не минуло й двох тижнів, а цього чуда вже не можна дістати. Незабаром має з'явитися новий, збільшений наклад. Книжка ця має бути перекладена на різні мови народів СССР.

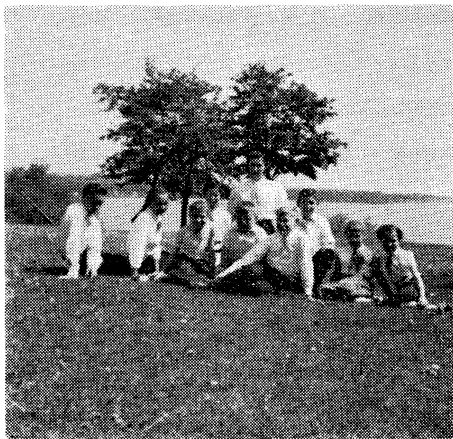
Які вимоги ставить книжка, що дотепер не мала можливості з'явитися протягом майже 40 років? Автор вважає, що добрий комуніст може бути теж джентлменом. Не тільки чистота зверхнього одягу робить людину інтелігентною. Гордієнко радить, напр., міняти шкарпетки, прати їх часто, латати. Автор не радить також появлятися в піжамах (в СССР велика мода) на балконах, у парках, чи ходити в них на закупи. Натомість вдома можна навіть сідати до стола в піжамах.

46 сторінок книжки присвячені самим правилам поведінки при столі. Хліба не можна відламувати, ані відкушувати. До цього треба вживати ножа, і то не тільки в товаристві. Автор вимагає рівнож підставок для чашок.

Коли жінка сидить на софі, вихований чоловік бере собі крісло. На вулиці чоловік йде завжди з правого боку, або з боку вуличного руху, щоб охороняти жінку.

Остання частина книжки особливо цікава і має найбільше грубого друку. Там є, напр., таке: "Витягни пальця з носа, товаришу, коли говориш з іншим". Добрі ради йдуть теж у тому напрямі, щоб не чухатися публічно, зокрема в голову.

Вже із сказаного можна уявити, які порядки завелися в "пролетарському раю", коли "колективне керівництво" дало ліцензію на введення "буржуазних предрассудков".

Одумівське юнацтво Гамільтону під керівництвом А. Лугіної на прогулянці.

"MAK" — FLORIST

342 Bathurst St., Toronto, Ont.

- Весільні букети
- Вазони
- Вінки

та всякі квіти для різних нагод.

Відвідайте нашу українську
крамницю!

Tel. EM. 3-7609 або WA. 1-4581

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ?

▲ Що в передісторичних часах людина, яка мала сто років, уважалася молодого, бо згідно з переказами Адам жив 930 років.

▲ Що донедавна золото уважалося найдорожчим металом, однак тепер є вже приблизно 30 різних металів, які дорожчі ніж золото.

▲ Що повітря, яке нас оточує, також має свій тягар; повітря одної театральної залі важить яких сто тон.

▲ Що найбільш поширене ім'я Марія, бо обчислення виявляють, що на кожну тисячу осіб 63 називаються Марія.

▲ Що один кубічний метр плятини важить всього-навсього 23 тисячі кілограмів.

▲ Що зоря "Антарес" має промір у 450 разів більший від проміру сонця, а її світло у 4 тисячі разів сильніше від світла сонця.

▲ Що муха, яка має назву "Цепеноліс", летить зі швидкістю 1.300 кілометрів на годину.

▲ Що знання в багатьох випадках служать для легшого обдурювання. (Дн.)

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ:

Л. Громовий, Австралія. Статтю переслали редакції "Порогів" у Аргентину.

Ю. Буряківець, США. Поему одержали, використаємо.

І. Вергун, США. Пояснення дамо в черговому числі "Молодої України".

А. Галан, США. Чекаємо обіцяну новелу. Привіт!

Читачі! Забезпечуйте себе і свої родини найвигіднішими асекураціями в

УКРАЇНСЬКОМУ РОБІТНИЧОМУ СОЮЗІ

Допомагаймо собі гуртом! Ваші вкладки до УРСоюзу — це Ваша найпевніша ощадність, що приносить Вам високу річну дивіденду.

Ще сьогодні зверніться за інформаціями до редакції "Молодої України", — або на адресу:

Ukrainian Workingmen's Ass'n
524 Olive Street,
Scranton, Pa., U.S.A.

ПОВІДОМЛЕННЯ

цій, видавництв, книгарень і клієнтів-відборців, Подаємо до ласкавого відома ВШановних редакцій видавництво "ПЕРЕМОГА" (з книгарнею і переплетнею, перенеслося до власного приміщення. Просимо всю кореспонденцію, замовлення, обміни, рецензійні та показові примірники періодичних і неперіодичних видань посилати на нашу НОВУ адресу:

"П Е Р Е М О Г А"
Libreria -Editorial
A. J. M. Campos 556
San Andres, F. C. Mitre
Argentina